

## บทที่ 5 การเมือง

### วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจโครงสร้างทางการเมืองของวัฒนธรรม โดยพิจารณาจากภูมิภาควัฒนธรรม
2. เพื่อให้ศึกษารายละเอียดของทางภูมิศาสตร์ในด้านต่าง ๆ ของรัฐอิสระได้
3. เพื่อให้ศึกษารายละเอียดของกระบวนการประกาศอิสรภาพทางการเมือง
4. เพื่อให้ศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดทางนิเวศวิทยาเกี่ยวกับความสมดุลของอำนาจและการครอบงำของโลกได้
5. เพื่อให้ศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปรากฏการณ์ทางการเมืองและลักษณะการวัฒนธรรมอื่น ๆ ได้

## ความนำ

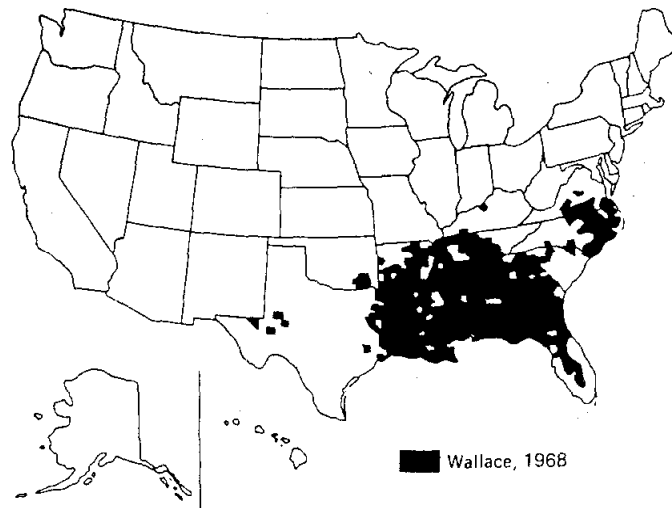
ภูมิศาสตร์การเมืองเกี่ยวข้องกับการศึกษาว่าดินแดน (territory) มีการรวมตัว และจัดการอย่างไรในสภาพแวดล้อมธรรมชาติและวัฒนธรรมต่าง ๆ แต่เดิมนักภูมิศาสตร์ที่สนใจการเมืองจะเน้นการศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการของรัฐอิสระ ทฤษฎีความสมดุลของอำนาจระหว่างชาติ ความสามารถในการครอบครองโลก การจัดการพื้นที่ภายในรัฐอิสระ แต่ภูมิศาสตร์การเมืองไม่ได้เกี่ยวข้องกับรัฐอิสระหรือความสมดุลของอำนาจโลกเท่านั้น ปัจจุบันนักภูมิศาสตร์สนใจความแตกต่างทางพื้นที่ของลักษณะทางการเมืองต่าง ๆ ในระดับต่าง ๆ ความแตกต่างทางพื้นที่ด้านทัศนคติทางการเมืองและพฤติกรรมภายในรัฐ เช่น รูปแบบการออกเสียงเลือกตั้ง เป็นหัวข้อวิจัยทางภูมิศาสตร์ที่สำคัญ เช่นเดียวกับการจัดแบ่งเขตเลือกตั้ง และลักษณะทางพื้นที่ของการก่อการร้าย สิ่งเหล่านี้เป็นผลผลิตของปัจจัยหลายอย่างทั้งทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม งานหลักของนักภูมิศาสตร์คือชี้ให้เห็นและประเมินปัจจัยเหล่านี้ เพื่อให้เข้าใจความแตกต่างทางพื้นที่ดังกล่าว

## ภูมิภาควัฒนธรรมการเมือง

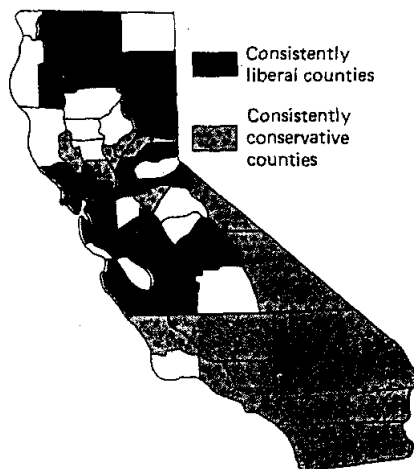
นักภูมิศาสตร์การเมืองสนใจภูมิภาควัฒนธรรมทั้งแบบรูปนัยและตามบทบาทหน้าที่ เราจะเริ่มจากการพิจารณาภูมิภาควัฒนธรรมแบบรูปนัย และดูว่าภูมิภาคเหล่านี้จะช่วยให้เข้าใจโครงสร้างทางการเมืองของวัฒนธรรมได้อย่างไร

### ภูมิภาควัฒนธรรมแบบรูปนัย แยกออกเป็นสองลักษณะ ดังนี้

1. การออกเสียงเลือกตั้ง (Voting Patterns) การออกเสียงของประชาชนเกี่ยวกับหัวข้อใด ๆ ที่เป็นปัญหานั้นเป็นการแสดงออกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง ผลการเลือกตั้งอาจใช้เป็นข้อมูลแสดงการกระจายของทัศนคติทางวัฒนธรรมต่อเรื่องต่าง ๆ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างเชื้อชาติ ข้อห้ามเกี่ยวกับอาหาร และการแบ่งแยกดินแดน เราอาจพิจารณาดูการออกเสียงเลือกตั้งทั้งในระดับชาติและระดับอื่น ๆ และแสดงเป็นภูมิภาควัฒนธรรมแบบรูปนัยได้ ตัวอย่างเช่น การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาแก่ผู้สมัครอิสระ นายจอร์จ วอลเลซ (George Wallace) จากมลรัฐแอละแบมา ใน ค.ศ. 1968 (ภาพที่ 5.1) เป็นการแสดงออกทางการเมืองของภูมิภาควัฒนธรรมภาคใต้ตอนล่าง แสดงว่าประชาชนในเขตดังกล่าวยังคงมีความเป็นฝ่ายใต้ (Old Confederacy) อยู่นับตั้งแต่สงครามกลางเมืองอเมริกันซึ่งเป็นเวลากว่า



ภาพที่ 5.1 แผนที่แสดงบริเวณที่ประชากรสนับสนุนลงคะแนนเสียงให้นายวอลเลซ ในการเลือกตั้งประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา ค.ศ.1968



ภาพที่ 5.2 แผนที่แสดงการออกเสียงเลือกตั้งของพวกเสรีนิยม และพวกอนุรักษนิยม ในมลรัฐแคลิฟอร์เนีย สหรัฐอเมริกา ตอนใต้แถบลอสแอนเจลิส และ แซนดิเอโก เป็นภูมิภาคอนุรักษนิยม ส่วนตอนเหนือเป็นภูมิภาคเสรีนิยม และมีแซนแฟรนซิสโกเป็นศูนย์กลาง

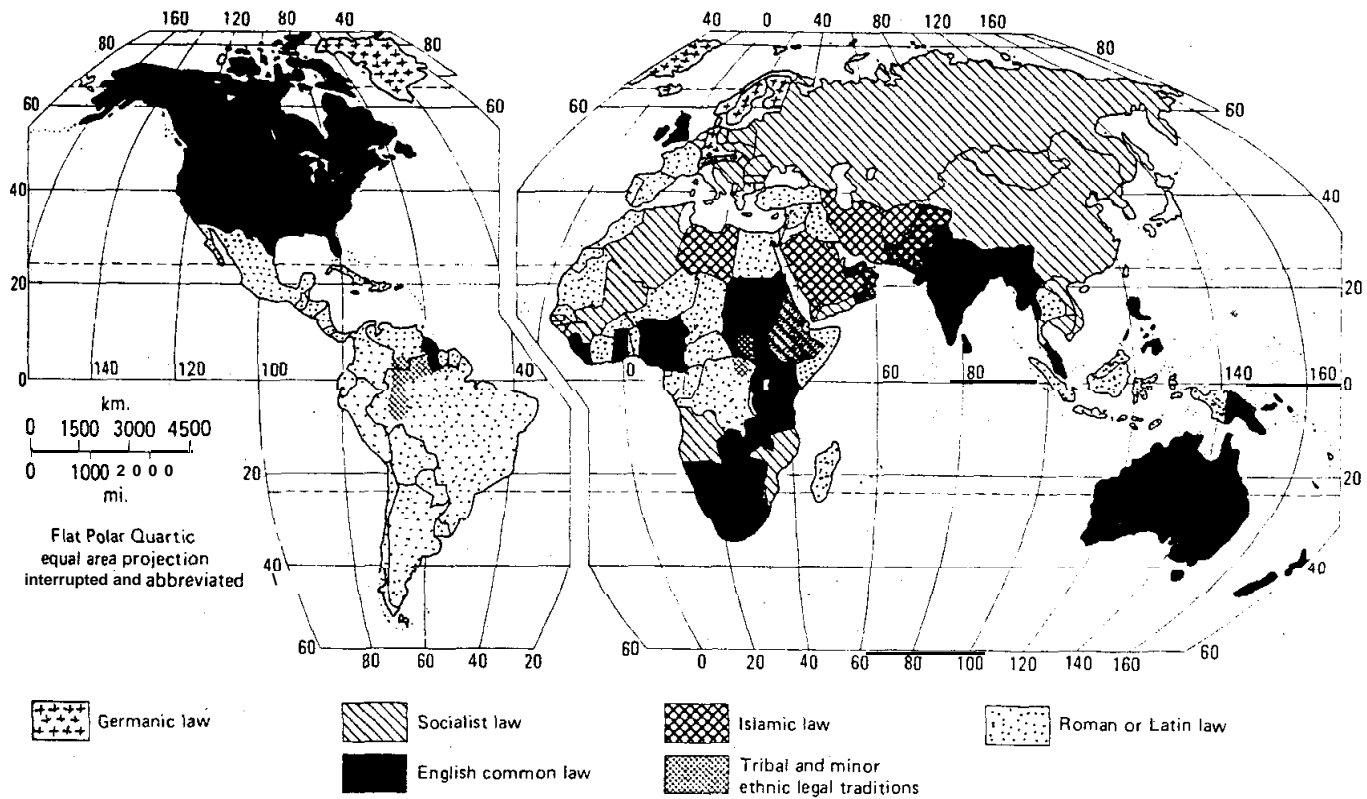
หนึ่งศตวรรษมาแล้ว หรือในสหรัฐแคลิฟอร์เนียสมัยทศวรรษ 1850 ประชากรทางเหนือและทางใต้ของแคลิฟอร์เนียมีความแตกต่างกันมากด้านการออกเสียงเลือกตั้ง และความแตกต่างนี้ยังคงเห็นได้ในปัจจุบัน (ภาพที่ 5.2) พวกที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ทางเหนือของสหรัฐส่วนมากมาจากมิชเวสต์และนิวอิงแลนด์และมีความคิดแบบเสรีนิยม มีศูนย์กลางอยู่บริเวณแชนแพนนิสโก ส่วนพวกที่อยู่ทางใต้ส่วนมากมาจากสหรัฐทางใต้และเม็กซิโก มีความคิดแบบอนุรักษ์นิยมและมีศูนย์กลางอยู่บริเวณลอสแอนเจลิสและแชนดีเอโก

2. **ระบบกฎหมาย (Legal Systems)** ระบบกฎหมายเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นลักษณะทางการเมืองของวัฒนธรรม และเป็นภูมิภาควัฒนธรรมแบบรูปนัย (ภาพที่ 5.3) จากแผนที่การกระจายของระบบกฎหมาย ซึ่งรวมถึงกฎหมายบางระบบที่มีกำเนิดมานานแล้ว เราอาจศึกษาย้อนถึงการอพยพย้ายถิ่นในอดีตได้ เช่น พวกมัวร์ได้ทิ้งกฎหมายอิสลามเกี่ยวกับการชลอประทาน และสิทธิเกี่ยวกับน้ำไว้ในประเทศสเปน หรือ ผู้ตั้งถิ่นฐานชาวสเปนวางรากฐานกฎหมายโรมันในสหรัฐเท็กซัสในศตวรรษที่ 18 ต่อมาในทศวรรษ 1800 ผู้ตั้งถิ่นฐานชาวแองโกลอเมริกันเข้าควบคุมการเมืองของเขตนั้นและวางรากฐานของกฎหมายอังกฤษไว้แต่ยังคงรักษาระบบกฎหมายเดิมไว้บ้าง ทำให้เกิดความสับสนยุ่งยาก ระบบกฎหมายของสหรัฐเท็กซัสเป็นกรณีของการแพร่กระจายวัฒนธรรมสเปนและอังกฤษ การผสมผสานระหว่างกฎหมายทั้งสองระบบนี้พบอยู่ในสหรัฐลุยเซียนา คิวเบก แอฟริกาใต้ และฟิลิปปินส์ อีกด้วย

กฎหมายบางระบบเป็นกฎหมายใหม่เพิ่งเกิดเมื่อไม่นานมานี้ ที่เด่นมากคือกฎหมายสังคมนิยม ซึ่งเข้าแทนที่หรือถูกวางซ้อนลงบนระบบกฎหมายเก่า ๆ ในประเทศทางซีกโลกตะวันออกในศตวรรษที่ 20

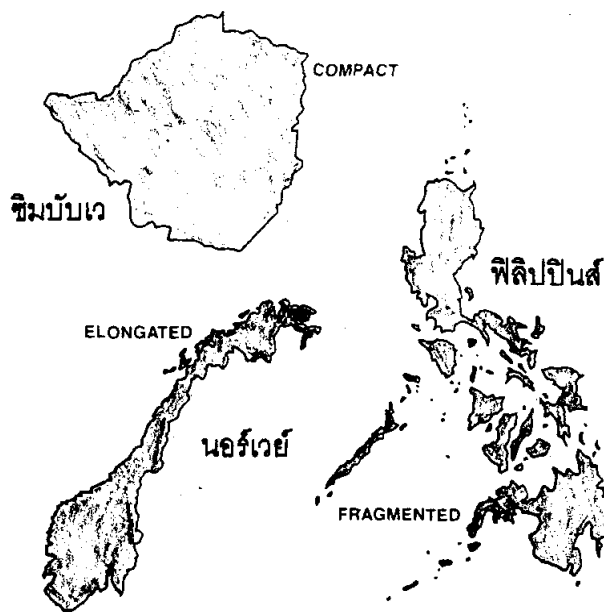
### **ภูมิภาควัฒนธรรมตามบทบาทหน้าที่ แบ่งออกเป็นสามชนิด ได้แก่**

1. **รัฐอิสระ (Independent States)** เป็นภูมิภาควัฒนธรรมตามบทบาทหน้าที่ เพราะมีการจัดการดำเนินการทางการเมืองควบคุมพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ความจำเป็นพื้นฐานอย่างหนึ่งของมนุษย์คือ การเข้ากลุ่มและกลุ่มนั้นจำเป็นต้องมีพื้นที่ในครอบครอง มีดินแดนของตนเอง คนเรามีการจัดการแบบนี้มาเป็นเวลานานนับพัน ๆ ปีมาแล้ว ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ มีการรวบรวมจัดการดินแดนของกลุ่มล่าสัตว์ ในปัจจุบันนักภูมิศาสตร์การเมืองศึกษารัฐอิสระเพื่อให้ทราบว่าทำไมรัฐแต่ละแห่งจึงครอบครองดินแดนเฉพาะแห่งนั้น ๆ และครอบครองอย่างไร นอกจากนี้นักภูมิศาสตร์การเมืองยังสนใจในความมั่นคงของแต่ละรัฐ ศึกษาลักษณะดินแดนของชาติ รวมทั้งสิ่งซึ่งผูกมัดคนในชาติให้อยู่ร่วมกันและทำงานเป็นกลุ่มได้



ภาพที่ 5.3 แผนที่แสดงระบบกฎหมายที่สำคัญของโลก มีหลายบริเวณที่ระบบกฎหมายเหล่านี้ได้ถูกผสมผสาน และซ้อนทับกับวัฒนธรรมกฎหมายเดิม การผสมผสานนี้เกิดขึ้นจากการแสวงหาอาณานิคมในดินแดนต่าง ๆ ของประเทศมหาอำนาจในยุโรป

**การกระจายดินแดนของชาติ** มีปัจจัยหลายอย่างที่กำหนดชะตากรรมของรัฐอิสระ ที่สำคัญอย่างหนึ่งคือรูปร่างของรัฐนั้น รูปร่างของรัฐที่ดีที่สุดคือ รูปกลมหรือทรงแปดเหลี่ยม (compact) เพราะรูปร่างเรขาคณิตทั้งสองนี้ทำให้เกิดความกะทัดรัดมากที่สุด และสะดวกแก่การสร้างเส้นทางคมนาคมติดต่อภายในประเทศให้ได้ทั่วถึง แต่ตามความเป็นจริงแล้วไม่มีประเทศใดที่มีรูปร่างดังกล่าวมีเพียงบางประเทศที่ลักษณะใกล้เคียง เช่น โปแลนด์ ซิมบับเว ฝรั่งเศส และอูรุกวัย (ภาพที่ 5.4) ดินแดนของชาติที่มีประสิทธิภาพน้อยที่สุดคือ แบบแคบยาว (elongated) เช่น นอร์เวย์ และชิลี ในประเทศเหล่านี้ส่วนของประเทศที่อยู่ห่างไกลจากเมืองหลวงมีแนวโน้มว่าจะอยู่โดดเดี่ยวเพราะหากจะเชื่อมโยงกับเขตศูนย์กลางแล้วจะต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก นอกจากนี้ประเทศเหล่านี้ยังมีแนวโน้มว่ามีความแตกต่างทางภูมิอากาศ ทรัพยากร และประชากรมากกว่ารูปร่างแบบกะทัดรัด ซึ่งไม่เป็นผลดีต่อความมั่นคงหรือการพัฒนาเศรษฐกิจ รูปร่างของรัฐแบบสุดท้ายคือ แบบแตกกระจาย (fragmented) ได้แก่ประเทศที่เป็นหมู่เกาะทั้งหมด เช่น ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย หรือมีดินแดนบนแผ่นดินและบนเกาะ เช่น อิตาลี มาเลเซีย และประเทศที่ดินแดนส่วนใหญ่อยู่บนแผ่นดินใหญ่แต่มีส่วนที่แยกออกไปโดยประเทศอื่นกันขวางอยู่ เช่น สหรัฐอเมริกา (Getis et al. 1985 : 213-214)



nwd15.4 รูปร่างของดินแดนของชาติแบบต่าง ๆ  
ที่มา : Getis et al. 1985 : 214.

ลักษณะการกระจายทางพื้นที่ที่ไม่ดีอาจเป็นอุปสรรคต่อความสามัคคีภายในชาติ สิ่งที่เป็นอันตรายต่ออนาคตของรัฐ ๆ หนึ่งคือ ดินแดนวงล้อม (enclave) หรือดินแดนภายนอก (exclave) ดินแดนวงล้อมคือ พื้นที่ซึ่งล้อมรอบโดยรัฐซึ่งไม่ใช่เจ้าของพื้นที่นั้น พื้นที่ดังกล่าวอาจจะปกครองตนเองหรือเป็นส่วนหนึ่งของรัฐอื่น ไม่ว่าจะเป็กรณีใดก็ตามการมีดินแดนวงล้อมเป็นอันตรายต่อรัฐที่อยู่รอบ ๆ ตัวอย่างเช่นรัฐเลโซโท ซึ่งเป็นรัฐแอฟริกันอิสระ ล้อมรอบโดยสาธารณรัฐแอฟริกาใต้ สภาพภูมิประเทศที่เป็นภูเขาของเลโซโธนั้น ในอนาคตอาจจะกลายเป็นฐานปฏิบัติการของกลุ่มโจรชาตินิยมผิวดำ ซึ่งมุ่งที่จะทำลายรัฐบาลผิวขาวของสาธารณรัฐที่อยู่รอบ ๆ ได้ ส่วนดินแดนภายนอกคือ ดินแดนของชาติซึ่งอยู่แยกจากตัวประเทศโดยมีดินแดนของประเทศอื่นคั่นอยู่ เช่น มลรัฐอะแลสกาของสหรัฐอเมริกา การมีดินแดนแยกออกไปเช่นนี้อาจเกิดปัญหาได้ถ้าดินแดนที่คั่นอยู่เป็นของประเทศศัตรู การป้องกันดินแดนภายนอกเป็นไปได้ยากและอาจทำให้สูญเสียทรัพยากรของชาติไปมาก นอกจากนี้ประชากรในดินแดนภายนอกอาจจะเกิดความรู้สึกแตกแยกออกจากเพื่อนร่วมชาติ ปากีสถานเป็นตัวอย่างที่ดี ใน ค.ศ. 1947 ปากีสถานแยกดินแดนเป็นสองแห่งอยู่ห่างกันเกือบ 1,000 กิโลเมตร โดยมีดินแดนทางเหนือของอินเดียคั่นอยู่ ปากีสถานตะวันตกมีดินแดนส่วนใหญ่และมีเมืองหลวงอยู่ แต่ปากีสถานตะวันออกเป็นที่อาศัยของประชากรส่วนใหญ่ ปากีสถานตะวันตกเป็นแหล่งสะสมความมั่งคั่งโดยใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของปากีสถานตะวันออก แต่ให้สิ่งตอบแทนน้อยกว่า นอกจากนี้ความแตกต่างทางเชื้อชาติระหว่างประชากรทั้งสองส่วนยิ่งทำให้ปัญหายุ่งยากมากขึ้น ดังนั้น ในปี 1973 ปากีสถานตะวันออกจึงแยกตัวออกโดยมีกองทัพของอินเดียเข้าแทรกแซงและปากีสถานตะวันตกไม่สามารถป้องกันดินแดนภายนอกของตนไว้ได้ ทำให้ปากีสถานตะวันออกกลายเป็นรัฐอิสระมีชื่อว่า บังกลาเทศ

**แนวพรมแดน** แนวพรมแดนของพื้นที่ทางการเมืองมีหลายแบบ แนวพรมแดนสมัยก่อนไม่ใช่เส้นที่กำหนดชัดเจน แต่มักเป็นโซนหรือชายแดน คำอื่นที่ใช้เรียกเขตชายแดนคือ march หรือ marchland ในปัจจุบันสิ่งที่เทียบได้กับ marchland คือรัฐกันชน (buffer state) ซึ่งหมายถึงรัฐอิสระแต่มีขนาดเล็กและอ่อนแอตั้งอยู่ระหว่างประเทศคู่พิพาท เช่น มองโกเลียเป็นรัฐกันชนระหว่างรัสเซียและจีน หรือ เนปาลเป็นรัฐกันชนระหว่างอินเดียและจีน

แนวพรมแดนสมัยใหม่ส่วนมากเป็นเส้นมากกว่าเป็นโซน แบ่งออกเป็นหลายประเภท ได้แก่

1. แนวพรมแดนธรรมชาติ (natural boundaries) คือเส้นพรมแดนที่ลากขึ้นตามลักษณะธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ หรือสันภูเขา

2. แนวพรมแดนวัฒนธรรม (ethnographic boundaries) คือ เส้นพรมแดนที่อาศัยลักษณะทางวัฒนธรรม เช่น ภาษา หรือศาสนา เป็นเกณฑ์

3. แนวพรมแดนเรขาคณิต (geometric boundaries) เป็นเส้นที่มีระเบียบมักเป็นเส้นตรงลากโดยไม่ได้คำนึงถึงลักษณะทางกายภาพหรือวัฒนธรรม

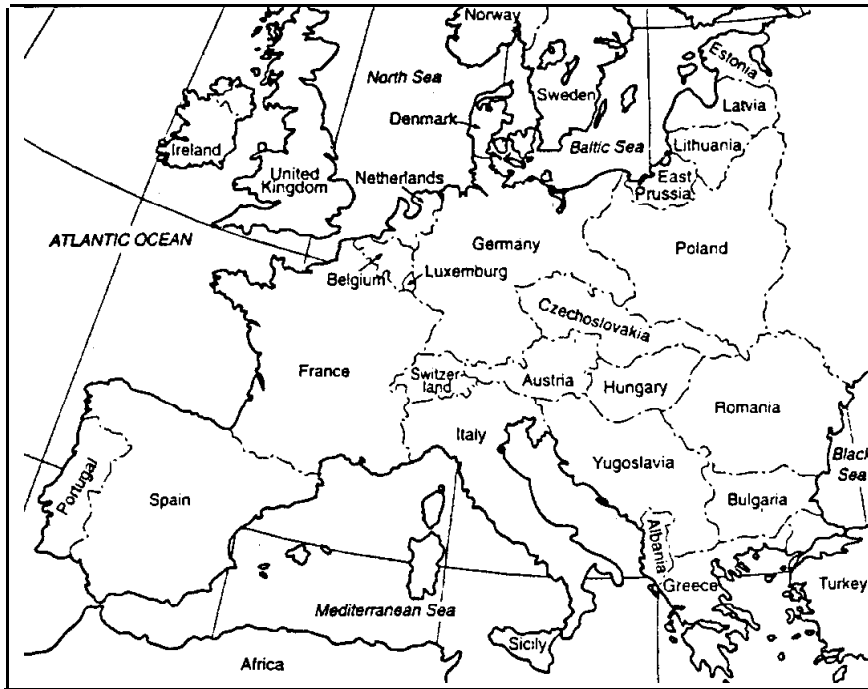
แนวพรมแดนบางแห่งเป็นแบบผสมประกอบด้วยแนวพรมแดนดังกล่าวสองชนิดหรือมากกว่า แนวพรมแดนบางแห่งก็เป็นผลมาจากประวัติศาสตร์ไม่เข้ากับลักษณะที่กล่าวมาแล้วเลย แนวพรมแดนอีกประเภทเป็นแนวพรมแดนที่แบ่งตามกำเนิดที่มา (genetic) แบ่งออกเป็นสองประเภท คือ

1. แนวพรมแดนที่กำหนดก่อน (antecedent boundaries) เป็นสิ่งที่กำหนดขึ้นก่อนมีการตั้งถิ่นฐาน เช่น เส้นพรมแดนทางตะวันตกของสหรัฐอเมริกาและแคนาดา

2. แนวพรมแดนซ้อน (superimposed boundaries) เป็นสิ่งที่เกิดตามการตั้งถิ่นฐานและมักจะถูกกำหนดตามผลของสงคราม เช่น เส้นพรมแดนระหว่างสหรัฐอเมริกาและเม็กซิโก ซึ่งทำให้ผู้ตั้งถิ่นฐานที่พูดภาษาสเปนหลายแห่งถูกแยกจากความผูกพันดั้งเดิมที่มีอยู่ในเม็กซิโก หรือเส้นพรมแดนของหลายประเทศในยุโรปที่เปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากผลของสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง และครั้งที่สอง (ภาพที่ 5.5)

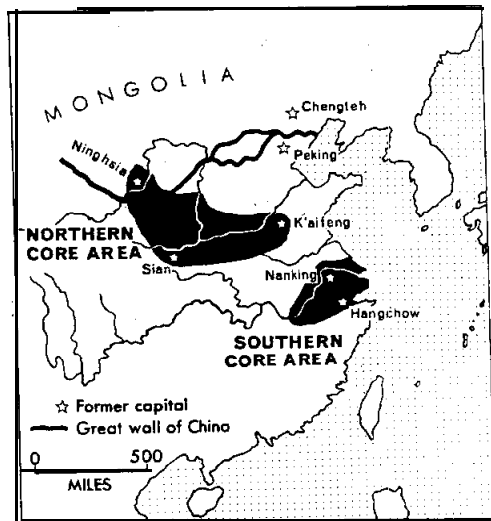
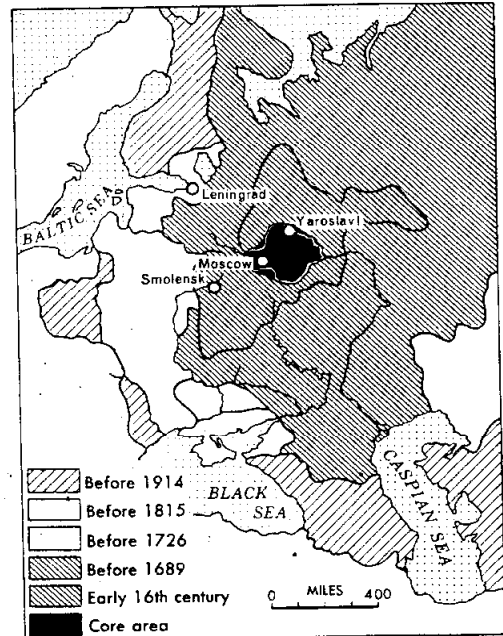
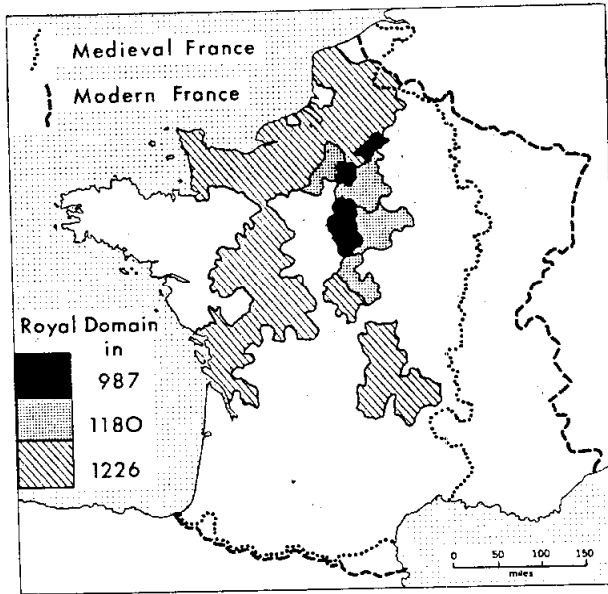
**บริเวณใจกลาง** รัฐบาลรัฐเจริญเติบโตขึ้นจากการตกลงระหว่างชาติในช่วงเวลาซับซ้อน แต่บางรัฐซึ่งเก่าแก่และมั่นคงเติบโตขยายออกจากบริเวณใจกลางโดยใช้เวลานานหลายศตวรรษ โดยทั่วไปบริเวณใจกลางมีทรัพยากรสำหรับการดำรงชีวิตและวัฒนธรรมของมนุษย์ เช่น กลุ่มแม่น้ำไนล์ในอียิปต์ มีคนจำนวนมากตั้งถิ่นฐานอยู่ ถ้าพื้นที่นั้นมีสิ่งป้องกันทางธรรมชาติจากประเทศศัตรูข้างเคียง กลุ่มประชากรที่หนาแน่นนี้อาจจะสร้างความร่ำรวยพอที่จะมีกองทัพใหญ่ได้ ซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการขยายบริเวณใจกลางและพรมแดนของรัฐ ในระหว่างที่สร้างรัฐนี้บริเวณใจกลางมักจะเป็นบริเวณเดียวที่สำคัญที่สุดของรัฐ คือเป็นที่ตั้งของเมืองหลวง และเป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจของชาติ ประเทศฝรั่งเศสเกิดจากบริเวณใจกลางเล็ก ๆ รอบปารีส จีนเกิดจากใจกลางทางตะวันออกเฉียงเหนือ และรัสเซียเกิดจากบริเวณใจกลางแถบมอสโก (ภาพที่ 5.6) ในช่วงสุดท้ายของกระบวนการสร้างรัฐบริเวณใจ





ภาพที่ 5.5 เส้นพรมแดนของประเทศต่าง ๆ ในยุโรปหลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง (บน) และหลังสงครามโลกครั้งที่สอง (ล่าง)

ที่มา : Blouet 1996 : 8,10.



ภาพที่ 5.6 บริเวณใจกลางและการขยายดินแดน  
ของฝรั่งเศส จีน และรัสเซีย

ที่มา : Pounds 1972 : 191-195.

กลางก็อาจจะอยู่ปลายรัฐ ตัวอย่างเช่นสหรัฐอเมริกาขยายไปทางตะวันตกจากบริเวณใจกลาง ซึ่งอยู่ระหว่างมลรัฐแมสซาชูเซตส์และเวอร์จิเนียบนที่ราบชายฝั่งแอตแลนติก และบริเวณดังกล่าวยังคงมีเมืองหลวงของชาติ มีประชากรหนาแน่นที่สุด และเป็นแหล่งอุตสาหกรรมหนาแน่นของประเทศ

รัฐที่มีบริเวณใจกลางหลาย ๆ แห่งแข่งขันกันจะมีปัญหาความมั่นคง การที่มีหลายบริเวณใจกลางนี้มักเกิดขึ้นเมื่อรัฐอิสระสองแห่งหรือมากกว่ามารวมกัน เป็นที่น่ากลัวว่าหนึ่งในบรรดาบริเวณใจกลางเหล่านั้นจะก่อตัวเป็นศูนย์กลางของขบวนการแบ่งแยกดินแดนและทำให้รัฐสลายลงได้

**เมืองหลวง** บริเวณใจกลางมักจะมีเมืองหลวงของชาติซึ่งส่วนใหญ่เป็นเมืองที่มีประชากรมากที่สุด และเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจวัฒนธรรมใหญ่ที่สุด เราเรียกเมืองหลวงแบบนี้ว่าเอกนคร (primate cities) ได้แก่ มอสโก ปารีส เม็กซิโกซิตี เป็นต้น

บ่อยครั้งที่เมืองหลวงถูกย้ายไปจากบริเวณใจกลางเดิม (ตารางที่ 5.1) อาจจะด้วยสาเหตุต่าง ๆ ดังนี้

1. การสูญเสียดินแดน เช่น เมืองหลวงของตุรกีถูกย้ายในปี 1923 จากเมืองอิสตันบูลชายฝั่งไปยังอังการาทางตอนใน ส่วนหนึ่งเพราะตุรกีสูญเสียดินแดนในคาบสมุทรบอลข่านอยู่เรื่อย ๆ

2. เมืองหลวงอาจย้ายไปอยู่ใกล้ชายแดน เพื่อให้อยู่ใกล้เส้นทางติดต่อแลกเปลี่ยนการค้าและวัฒนธรรม เช่น เมืองเซนต์ปีเตอส์เบิร์ก (ระหว่างค.ศ. 1914-1924 เปลี่ยนชื่อเป็นเปโตรกราด) เป็นเมืองหลวงอยู่มาสองร้อยปี (ค.ศ. 1712-1918) เพราะซาร์ต้องการติดต่อกับยุโรปมากขึ้น

3. รัฐอิสระนั้นถูกยึดครองกลายเป็นอาณานิคม จึงย้ายเมืองหลวงไปอยู่แถบเมืองท่าที่อยู่ใกล้ประเทศผู้ปกครองมากที่สุด กรณีนี้เมืองหลวงอาจย้ายกลับไปที่เคยเดิมเมื่อรัฐนั้นได้รับอิสรภาพ

4. เมืองหลวงอาจย้ายไปอยู่ใกล้ชายแดนที่ขยายออกไป เช่น เมือง บราซิเลียของบราซิล แต่ก่อนประชากรส่วนใหญ่ของประเทศอาศัยอยู่ตามชายฝั่ง โดยมีริโอเดจาเนโร ซึ่งเป็นเมืองท่ามีชื่อเสียงของโลกเป็นเมืองหลวง ผู้นำของประเทศเล็งเห็นทรัพยากรที่มีอยู่มากมายทางตอนในอันกว้างขวาง จึงขยายเมืองหลวงไปเพื่อดึงดูดประชากรให้ไปอาศัยอยู่ในดินแดนตอนใน แต่ไม่ประสบความสำเร็จเท่าใดนัก

ตารางที่ 5.1 การย้ายเมืองหลวงของประเทศต่าง ๆ ตั้งแต่ ค.ศ.1700

ประเทศ	จาก <sup>1</sup>	ไปที่	ไปที่
จีน	ปักกิ่ง	นานกิง (1927)	ปักกิ่ง (1949)
อินเดีย	เดลี	กัลกัตตา (1833)	เดลี (1912) <sup>2</sup>
ญี่ปุ่น	เกียวโต	โตเกียว (1868)	
ไทย	อยุธยา	ธนบุรี (1767)	กรุงเทพฯ (1782)
พม่า	อังวะ	มัณฑะเลย์ (1857)	ย่างกุ้ง (1885)
ศรีลังกา	กานดี	โคลัมโบ (1815)	
ตุรกี	คอนสแตนติโนเปิล	อังการา (1923)	
สหรัฐอเมริกา	นิวยอร์ก (1787)	ฟิลาเดลเฟีย (1790)	วอชิงตัน ดี.ซี. (1800)
แคนาดา	คิงสตัน (1841)	มอนทรีล (1844) <sup>3</sup>	ออตตาวา (1859)
บราซิล	ซัลวาดอร์	ริโอเดจาเนโร (1762)	บราซิเลีย (1960)
รัสเซีย	มอสโก	เซนต์ปีเตอส์เบิร์ก (1712)	มอสโก (1918)
อิตาลี	ตูริน (1861)	ฟลอเรนซ์ (1865)	โรม (1817)

1. ในสคมกนี้ ถ้าไม่มีปีในวงเล็บแสดงว่าเมืองนั้นเป็นเมืองหลวงเมื่อ ค.ศ. 1700 หรือก่อนหน้านั้น ตัวเลขในวงเล็บแสดงปีที่เป็นเมืองหลวง
  2. เดลีเป็นเมืองหลวงจนถึง ค.ศ. 1931 แล้วจึงเปลี่ยนเป็นนิวเดลี
  3. ระหว่างปี 1849 (ซึ่งเป็นเวลาที่มอนทรีลไม่ได้เป็นเมืองหลวง) กับปี 1859 (เมื่อออตตาวากลายเป็นเมืองหลวง) ที่ตั้งของอำนาจสับเปลี่ยนทุก 3 ปี ระหว่างโตรอนโตกับควิเบก
- ที่มา : ดัดแปลงจาก Pounds 1972 : 203.

การจัดการทางพื้นที่ของดินแดน รัฐอิสระมีการจัดการทางพื้นที่เพื่อประโยชน์ในการบริหารต่างกัน อาจจัดเป็นเอกรัฐ (unitary state) หรือ สหพันธรัฐ (federal state) เอกรัฐมีลักษณะอำนาจรวมอยู่ในรัฐบาลกลางซึ่งตัดสินใจหรือใช้นโยบายต่าง ๆ ทั่วดินแดนของรัฐ เช่น ฝรั่งเศสและจีน ต่างก็เป็นเอกรัฐแม้ว่าประเทศหนึ่งจะเป็นประชาธิปไตยและอีกประเทศหนึ่งเป็นอำนาจเบ็ดเสร็จ ส่วนสหพันธรัฐเป็นระบบที่รับรู้การที่ภูมิภาคต่าง ๆ มีความแตกต่างกันทาง

วัฒนธรรม อำนาจทางการเมืองกระจายออกและรัฐบาลกลางให้อำนาจแก่รัฐแต่ละแห่งมาก เช่น สหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย และสวีเดน ในสหรัฐอเมริกาโดยเฉพาะหลังจากความพ่ายแพ้ของฝ่ายใต้ในสงครามกลางเมือง มีแนวโน้มจะเป็นเอกรัฐมากขึ้น ตรงข้ามกับแคนาดาซึ่งมีแนวโน้มเป็นสหพันธรัฐมากขึ้นจากการที่ชาวแคนาดาเชื้อสายฝรั่งเศสต้องการให้รัฐควิเบกปกครองตนเอง

ไม่ว่าจะเป็นแบบเอกรัฐหรือสหพันธรัฐก็ตาม รัฐอิสระมีการแบ่งย่อยทางการเมืองออกเป็นหลายระดับ ในระบบสหพันธรัฐการแบ่งย่อยนี้บางครั้งมีอำนาจกำกับกันเป็นที่สับสน เช่น เขตสงวนที่เป็นแหล่งอาศัยของชนพื้นเมืองในสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นหน่วยพิเศษในระบบสหพันธ์ เป็นดินแดนวงล้อมซึ่งถูกต้องตามกฎหมาย มีชนพื้นเมืองอเมริกันเท่านั้นที่เป็นเจ้าของได้ แม้จะไม่มีอธิปไตย แต่ชนพื้นเมืองก็มีสิทธิปกครองตนเองบางประการ ซึ่งขัดแย้งกับอำนาจท้องถิ่นอื่น ๆ

แนวพรมแดนและขนาดของหน่วยการเมืองย่อยนี้บางครั้งมีการกำหนดขึ้นใหม่เพื่อลดการเหลื่อมล้ำอำนาจ หรือเพื่อให้ได้หน่วยที่มีขนาดพอเหมาะ ตัวอย่างเช่น เคานตีในสหรัฐอเมริกาซึ่งมีขนาดเล็กเพราะเดิมนั้นให้มีขนาดพอที่เกษตรกรซึ่งอยู่ไกลที่สุดสามารถเดินทางโดยม้าไปยังที่ตั้งของเคานตี เพื่อติดต่อการค้า และกลับบ้านได้ภายในหนึ่งวัน ในปัจจุบันซึ่งการขนส่งรวดเร็ว เคานตีกลายเป็นหน่วยการปกครองที่ล้าสมัยและขนาดเล็กเกินไป ในทำนองเดียวกัน เมื่อไม่นานมานี้ในสหราชอาณาจักรมีการกำหนดเขตแดนเคานตีขึ้นใหม่ (บางเส้นมีอายุหลายศตวรรษ) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปกครอง

2. รัฐก่อกบฏร้าย (Insurgent States) ในช่วงเวลาที่ผ่านมารัฐก่อกบฏร้ายเป็นภูมิภาควัฒนธรรมทางการเมืองตามบทบาทหน้าที่ ซึ่งได้รับความสนใจมากขึ้น สงครามก่อกบฏร้าย (ถ้าทำสำเร็จ) จะแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน แต่ละขั้นมีลักษณะทางพื้นที่เฉพาะและพิจารณาเป็นภูมิภาควัฒนธรรมได้ รัฐก่อกบฏร้ายเป็นคล้ายรัฐอิสระซึ่งเกิดขึ้นภายในเขตของรัฐแห่งหนึ่ง และผู้ก่อกบฏร้ายนั้นอาจจะเป็นนักภูมิศาสตร์ที่ดีได้ เพราะพวกเขาต้องทราบสภาพแวดล้อมทั้งทางด้านกายภาพและวัฒนธรรม ส่วนมากพวกเขามีอาวุธไม่ครบพร้อมเหมือนคู่ต่อสู้ ดังนั้น ถ้าผู้ก่อกบฏร้ายไม่รู้จักรั้วพื้นที่ที่กำลังเคลื่อนผ่านก็จะถูกดักซ้อมโจมตีได้ง่าย นอกจากนี้พวกเขาต้องรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมและเศรษฐกิจของคนกลุ่มที่พวกเขาต้องการเอาชนะด้วย สิ่งเหล่านี้มีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของรัฐก่อกบฏร้ายที่จะตั้งขึ้น

เหตุที่มีผู้ก่อการร้าย คือความไม่พอใจกฎเกณฑ์ที่มีอยู่และความเชื่อที่ว่า การเปลี่ยนแปลงจะสำเร็จได้โดยการใช้กำลังเท่านั้น ผู้เข้าร่วมขบวนการไม่จำเป็นต้องมีจำนวนมาก แต่พวกเขาต้องการความเห็นใจจากประชาชนส่วนหนึ่ง ขั้นแรกคือการทำสงครามเคลื่อนที่ มีกลุ่มผู้ก่อการร้ายกลุ่มเล็ก ๆ ซึ่งยังไม่อาจควบคุมพื้นที่ได้ถาวร เคลื่อนย้ายไปเรื่อยเพื่อมิให้ถูกจับ กลุ่มเหล่านี้จำกัดการดำเนินงานเฉพาะพื้นที่ที่เลือก ซึ่งส่วนมากเป็นในภูเขาหรือพื้นที่ที่เข้าไปไม่ถึงซึ่งผู้ก่อการร้ายสามารถหลบซ่อนง่าย พื้นที่ที่เลือกนี้ควรเลี้ยงตัวเองได้ทางเศรษฐกิจ มีความไม่พอใจการเมืองหรือรัฐบาล และมีที่ตั้งอยู่ใกล้เป้าหมายทางทหารที่สำคัญ เช่น เมือง หรือเส้นทางขนส่ง ขบวนการก่อการร้ายในคิวบาซึ่งนำโดย ฟิเดล คาสโตร เป็นตัวอย่างของขบวนการก่อการร้ายที่มีสำนักทางภูมิศาสตร์ เพราะคาสโตรเลือกภูเขาเซียร์รามาเอสตราเป็นที่หลบซ่อนกำลัง บริเวณเทือกเขาดังกล่าวทुरกันดาร มีป่าหนาทึบและสามารถเข้าถึงศูนย์กลางประชากรที่สำคัญ ๆ เช่น ซานติอาโก และยังติดต่อกับคนภูเขาซึ่งมีประสบการณ์กองโจรระหว่างที่สเปนปกครองอยู่

ขั้นที่สอง ผู้ก่อการร้ายเริ่มแข็งแรงแรงขึ้นจนสามารถตั้งฐานถาวรขึ้นได้ ฐานกำลังนี้เป็นบริเวณใจกลางของรัฐก่อการร้ายที่เกิดขึ้น ขบวนการนี้มีการบริหารทางการเมืองและตั้งรัฐบาลขึ้น ฐานที่ออกคำสั่งก็กลายเป็นเมืองหลวง ความคิดของพวกก่อการร้ายก็จะถูกแผ่ขยายไปยังคนในท้องถิ่น นอกจากฐานกำลังนี้แล้วพวกผู้ก่อการร้ายยังจะกระจายตัวออกเป็นหย่อม ๆ เพื่อการตั้งฐานใหม่ในภูมิภาคอื่น ๆ ที่เหมาะสม ดังนั้น รัฐก่อการร้ายจะมีฐานกระจายออกทั่วประเทศ การแตกแยกออกไปนี้แม้จะเป็นสิ่งจำเป็นแต่ก็ทำให้เกิดความไม่มั่นคง เพราะการติดต่อระหว่างฐานลำบาก เปรียบเหมือนรัฐอิสระที่มีดินแดนแยกกัน

ในขั้นสุดท้าย พวกก่อการร้ายจะละทิ้งกลวิธีกองโจรและการรบแบบเดิมเนื่องจากมีกองกำลังที่แข็งแกร่งแล้ว ตอนนี้พวกก่อการร้ายจะพยายามรวบรวมแรงสนับสนุนของผู้คล้อยตามทั้งหมดในประเทศ และเพื่อแสดงให้เห็นว่าการปฏิวัติจะต้องสำเร็จแน่ พวกเขาอาจมีการปฏิรูปพื้นที่ที่ยึดอำนาจไว้ได้แล้ว

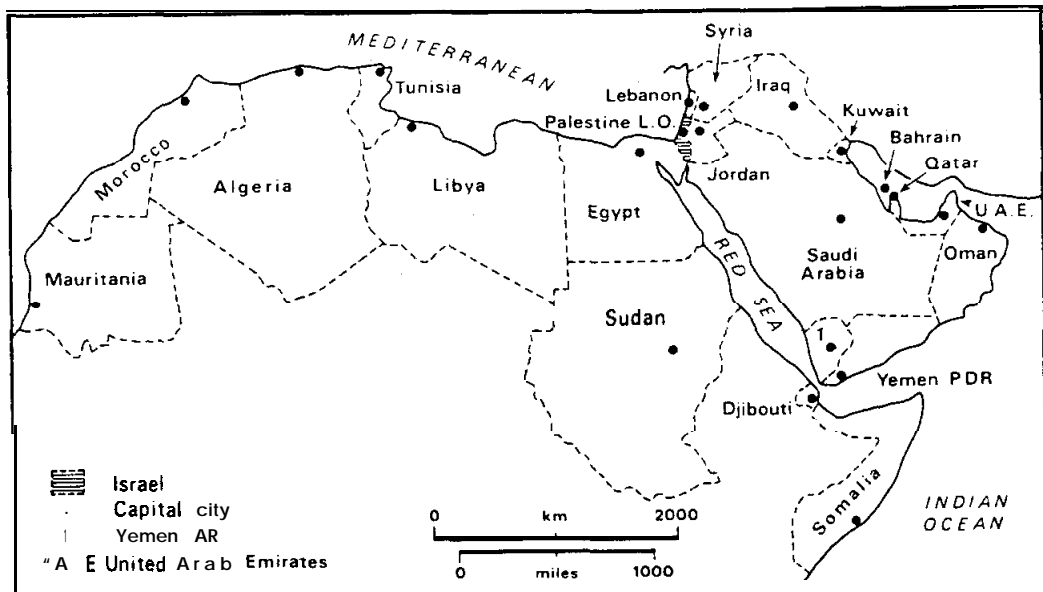
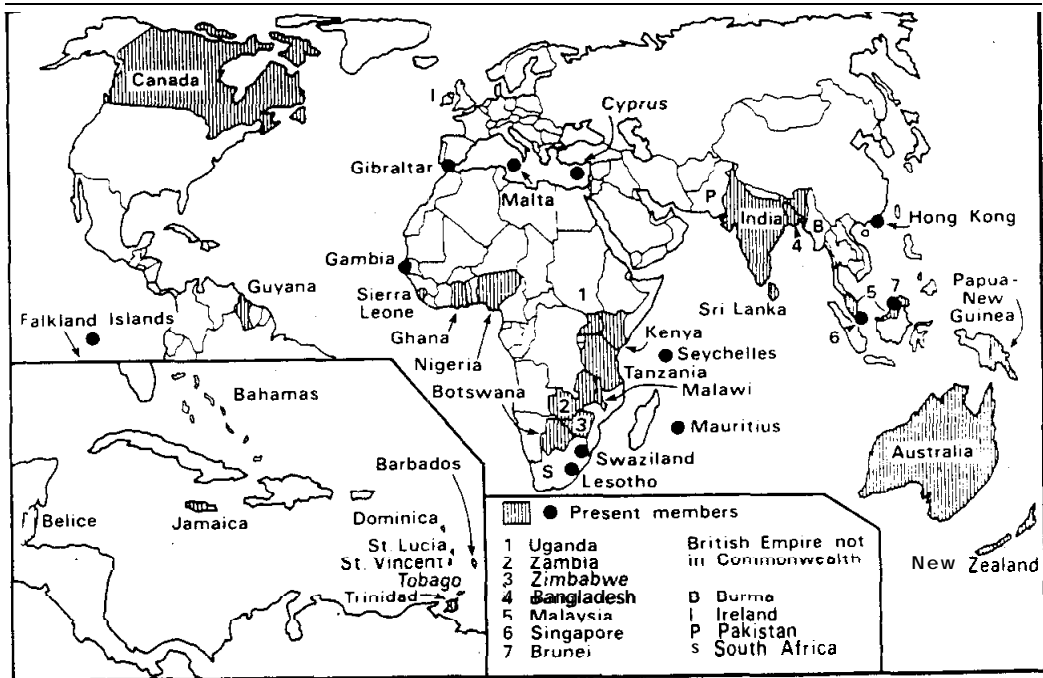
ขั้นตอนของการก่อการร้ายที่กล่าวมาแล้วนี้เป็นลักษณะที่เกิดขึ้นในเขตชนบทของประเทศเกษตรกรรมหรือในอาณานิคม หากเป็นสิ่งคมอุตสาหกรรมกิจกรรมดังกล่าวมักอยู่ในเขตเมือง ลำดับขั้นตอนนี้สามารถใช้ได้กับการก่อการร้ายในเขตเมืองด้วย ตัวอย่างเช่น การปฏิวัติของชาวยิวในวอร์ซอในระบอบที่เยอรมนีครอบครองโปแลนด์ และกองโจรไอริชในไอร์แลนด์เหนือ

3. องค์การนานาชาติ (Multinational Political Bodies) เป็นภูมิภาควัฒนธรรมตามบทบาทหน้าที่อีกชนิดหนึ่ง เป็นภูมิภาคที่ประกอบด้วยชาติหลายชาติ เป็นเวลานานหลายศตวรรษมาแล้วที่รัฐอิสระทั้งหลายได้ตั้งองค์การนานาชาติแบบใดแบบหนึ่งขึ้นเพื่อจุดประสงค์ทางการค้า ความช่วยเหลือทางการทหาร หรือความมั่นคง เช่น นครรัฐของกรีกโบราณ

ในศตวรรษที่ 20 องค์การนานาชาติได้เพิ่มจำนวนและความสำคัญขึ้น รัฐอิสระทั้งหลายยินยอมเสียอธิปไตยบางส่วนเพื่อแลกเปลี่ยนกับประโยชน์ทางเศรษฐกิจ การป้องกันหรือประโยชน์ด้านอื่น ๆ เช่น องค์การสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือ (NATO) เป็นองค์การเพื่อความร่วมมือทางทหาร สหภาพยุโรป (EU) ซึ่งพัฒนามาจากตลาดร่วมยุโรปและประชาคมยุโรป จัดตั้งขึ้นเพื่อยกระดับทางเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ ในทวีปยุโรปให้ดีขึ้น เขตการค้าเสรีอาเซียน (AFTA) เป็นองค์การทางเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศอาเซียน สมาคมรัฐแคริบเบียน (ACS) เป็นองค์การเพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ทางด้านวัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง วิทยาศาสตร์ สังคม และเทคโนโลยี ของประเทศสมาชิกในทะเลแคริบเบียนและบริเวณใกล้เคียง (Elbow 1997) เครือจักรภพอังกฤษ (The British Commonwealth) เป็นสิ่งที่หลงเหลือมาจากจักรวรรดินิยมสมัยก่อน องค์การนานาชาติบางแห่งก็เกี่ยวข้องกับชาติพันธุ์ เช่น สันนิบาตอาหรับ (Arab League) ซึ่งสมาชิกเป็นประเทศที่พูดภาษาอาหรับเป็นส่วนใหญ่ (ภาพที่ 5.7) ประเทศต่าง ๆ จะยอมเสียอธิปไตยบ้างเพื่อเข้าร่วมในองค์การนานาชาติมากขึ้นแตกต่างกันไประหว่างองค์การต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะยอมสละอธิปไตยเพียงเล็กน้อย เช่น การเป็นสมาชิกขององค์การสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือไม่สามารถห้ามกรีซและตุรกีจากการทำสงครามกัน เช่นเดียวกับกับไนจีเรียและแอลจีเรียซึ่งต่างเป็นสมาชิกของสันนิบาตอาหรับแต่มีกรณีพิพาทเรื่องชายแดน

### **การแพร่กระจายของนวัตกรรมทางการเมือง**

นวัตกรรมทางการเมืองและสถาบันการเมืองแพร่กระจายจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งโดยวิธีการแพร่กระจายของวัฒนธรรมทั้งแบบย้ายที่ใหม่และแบบขยายออกไป ตัวอย่างของนวัตกรรมและระบบการเมืองที่แพร่กระจายไปแบบย้ายที่ใหม่ เช่น การสร้างจักรวรรดิ การเกิดรัฐบาลแบบอังกฤษและการใช้ระบบกฎหมายอังกฤษในออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ซึ่งอยู่คนละซีกโลกกับอังกฤษ ในสมัยศตวรรษที่ 19 การตั้งสาธารณรัฐเท็กซัส (1836-1845) โดยรัฐบาลแบบอเมริกันเกิดจากพวกย้ายถิ่นจากทางใต้จึงทำให้เกิดการรวมตัวเข้ากับสหรัฐอเมริกา



ภาพที่ 5.7 ประเทศสมาชิกในเครือจักรภพอังกฤษ (บน) และสันนิบาตอาหรับ (ล่าง)  
ที่มา : Cole 1983 : 137,139.

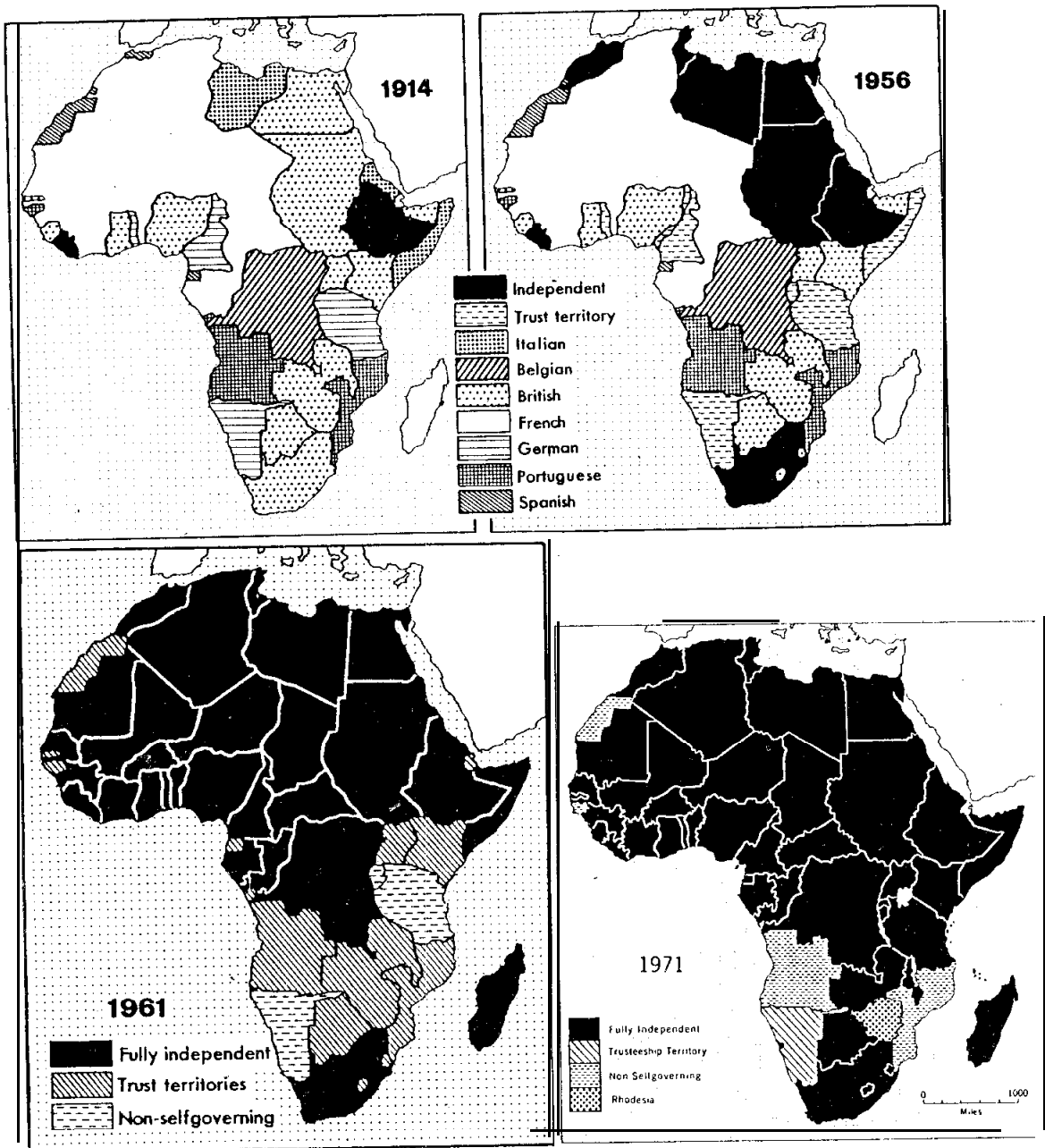


ในเวลาต่อมา และพวกบัวร์ชายฝั่งแอฟริกาใต้ซึ่งรัฐบาลถูกยึดอำนาจโดยจักรวรรดิอังกฤษ จึงย้ายถิ่นไปสู่ดินแดนตอนในเมื่อศตวรรษที่แล้วและตั้งรัฐบัวร์ปกครองตนเอง

การแพร่กระจายแบบย้ายถิ่นใหม่ไม่จำเป็นต้องเกิดจากการย้ายถิ่นแบบเป็นกลุ่มใหญ่ กลุ่มคนเล็ก ๆ หรือแม้แต่ปัจเจกบุคคลสามารถแพร่กระจายความคิดทางการเมืองได้เช่นกัน แต่อาจจะประสบความสำเร็จน้อยกว่า หรืออาจจะไม่ใคร่ประสบความสำเร็จ เช่น เซ กูวารา ซึ่งถูกส่งไปยังโบลิเวียในอเมริกาใต้ โดยรัฐบาลคอมมิวนิสต์ของคิวบาเพื่อตั้งกองโจรคอมมิวนิสต์

การแพร่กระจายแบบติดต่อกันของนวัตกรรมทางการเมือง เห็นได้จากการกระจายของประกาศอิสรภาพทางการเมืองในแอฟริกา (ภาพที่ 5.8) ในปี 1914 มีรัฐแอฟริกันเพียงสองประเทศ คือ ไลบีเรีย และเอธิโอเปีย ซึ่งเป็นอิสระเต็มที่จากผู้ปกครองชนผิวขาวกลุ่มน้อย เอธิโอเปียต่อมาตกอยู่ภายใต้การควบคุมของอิตาลีชั่วคราว ชาวอาหรับในแอฟริกาเหนือได้รับอิทธิพลจากอินเดียและปากีสถานจึงเริ่มขบวนการอิสรภาพขึ้น การเคลื่อนไหวของพวกนี้เริ่มในทศวรรษ 1950 และแพร่ไปทางใต้ยังดินแดนส่วนใหญ่ของแอฟริกา ระหว่าง ค.ศ. 1960-1965 นับตั้งแต่ ค.ศ. 1970 เป็นต้นมา ก็แผ่ไปทั่วอาณาดินส่วนใหญ่ที่เหลือ มีแต่ผู้ปกครองชนผิวขาวกลุ่มน้อยในโรดีเชีย (ปัจจุบันคือซิมบับเว) และแอฟริกาใต้เท่านั้นที่เป็นอุปสรรคต่อการแพร่กระจายของความคิดทางการเมืองซึ่งไปถึงแหลมกู๊ดโฮปทางใต้ ปัจจุบันในแอฟริกาไม่มีอาณานิคมสมัยยุโรปเหลืออยู่อีก ความคิดเกี่ยวกับรัฐประหารทหาร (ซึ่งนิยมกันน้อย) ก็แพร่กระจายไปในเส้นทางเดียวกันกับการเป็นอิสรภาพ ปัจจุบันรัฐแอฟริกันที่เกิดขึ้นใหม่ส่วนมากปกครองโดยทหาร

การแพร่กระจายของการประกาศอิสรภาพในแอฟริกาช่วงทศวรรษ 1950 และ 1960 เป็นไปอย่างรวดเร็วมากเพราะประเทศยุโรปส่วนใหญ่เริ่มไม่พอใจกับระบบอาณานิคม และมีความเห็นว่าอาณานิคมแอฟริกันของตนเป็นภาระมากกว่าเป็นประโยชน์ ดังนั้น การประกาศอิสรภาพของแอฟริกาจึงไม่มีใครมีอุปสรรคมากนัก ยกเว้น โปรตุเกสซึ่งตั้งอาณานิคมแอฟริกันไว้เหนียวแน่นจนกระทั่งมีการเปลี่ยนรัฐบาลที่กรุงลิสบอนทำให้นโยบายเดิมเปลี่ยนไป และอาณานิคมก็เป็นอิสระอย่างรวดเร็ว อย่างไรก็ตาม ชนกลุ่มน้อยผิวขาวซึ่งปกครองแอฟริกาใต้กำลังเป็นอุปสรรคต่อรัฐบาลปกครองตนเองมีค่ายิ่งกว่าการปกครองอาณานิคมของยุโรป ทั้ง ซิมบับเวและสาธารณรัฐแอฟริกาใต้ซึ่งมีชนผิวขาวปกครองต้องจัดการกับการแพร่กระจายแบบติดต่อกันของความคิดที่จะปกครองตนเองซึ่งปลุกฝังอยู่ในความคิดของชนพื้นเมืองผิวดำ กาลเวลาจะช่วยให้ทราบว่า การปกครองของชนผิวขาวกลุ่มน้อยจะเป็นอุปสรรคแบบสุดขีดหรือแบบซึมผ่าน



ภาพที่ 5.8 การแพร่กระจายของการเป็นอิสระภาพในทวีปแอฟริกา

ที่มา : Pounds 1972 : 368-371.

ต่อการแพร่กระจายนี้ หรือการปกครองของชนผิวขาวจะถูกโค่นล้มโดยอำนาจทางทหารหรือไม่ ตามความเป็นจริงอุปสรรคนี้พอจะเห็นได้แล้วว่าเป็นแบบซิมผ่าน เมื่อไม่นานมานี้ สาธารณรัฐแอฟริกาใต้ให้อิสราเอลบางส่วนแก่แหล่งอาศัยของชนพื้นเมืองบ้านตุหลายแห่งในประเทศ

## นิเวศวิทยาการเมือง

ภูมิภาควัฒนธรรมการเมืองไม่ได้อยู่ในสภาพแวดล้อมอันว่างเปล่า ความคิดทางการเมืองก็เช่นกัน ความแตกต่างทางพื้นที่และการแพร่กระจายของปรากฏการณ์ทางการเมืองเกี่ยวข้องกับลักษณะภูมิประเทศ ดิน ภูมิอากาศ พืชพรรณและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพอื่น ๆ ในขณะที่เดียวกันอำนาจทางการเมืองที่มั่นคงจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมและสร้างภูมิทัศน์ขึ้น อำนาจที่มั่นคงนี้กำหนดกฎหมายซึ่งทำให้ประชากรจำนวนมากมีอิทธิพลต่อสิ่งแวดล้อม

ความคิดของนักภูมิศาสตร์การเมืองเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และพื้นที่ได้เปลี่ยนไป ต้นศตวรรษที่ 20 แนวความคิดแบบนิยตินิยมสิ่งแวดล้อม เป็นที่นิยมในหมู่นักภูมิศาสตร์การเมืองอังกฤษและอเมริกัน ดังจะเห็นจากงานเขียนชื่อ Great Capitals ของคอร์นิช (Vaughan Cornish) ชาวอังกฤษ พิมพ์ครั้งแรกในปี 1923 คอร์นิชอธิบายว่าการที่จักรวรรดินิยมยุโรปตะวันตกมีอำนาจทางทะเลได้เพราะสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ชายฝั่งเว้าแหว่งของยุโรปมีอ่าวธรรมชาติดี ๆ หลายแห่ง นอกจากนี้ ประเทศยุโรปบนฝั่งแอตแลนติกยังมีเส้นทางเดินเรือสั้นที่สุดสู่เส้นทางการค้าสายสำคัญของโลก และตั้งอยู่ตรงทางเข้าสู่ตอนในของยูเรเชียโดยผ่านที่ราบทางเหนือของยุโรปและทางทะเลเมดิเตอร์เรเนียน คอร์นิชเห็นว่าการที่สหราชอาณาจักรเป็นเกาะช่วยกระตุ้นให้คนสนใจการเดินทางเรือมากยิ่งขึ้น ดังนั้นการเป็นจักรวรรดิทางทะเลจึงเป็นผลมาจากอ่าวธรรมชาติที่ดี เส้นทางเดินเรือสายสั้น และการเข้าถึงตอนในของยูเรเชีย แต่นักภูมิศาสตร์บางคนสงสัยและตั้งคำถามว่า ทำไมสหราชอาณาจักรจึงล้าหลังไม่พัฒนาเลยจนกระทั่งทศวรรษ 1600 ทำไมจึงเป็นจักรวรรดิทางทะเลชั้นนำ พวกที่เชื่อในความคิดเกี่ยวกับอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมนั้นจะอธิบายการเสื่อมของจักรวรรดิอังกฤษในสมัยต่อมาอย่างไร ทั้งที่ยังคงมีเส้นทางเดินเรือและอ่าวเหมือนเดิม

หลังทศวรรษ 1940 นักภูมิศาสตร์การเมืองมีแนวความคิดกว้างมากขึ้นเมื่อพิจารณาว่าสิ่งแวดล้อมทางกายภาพมีอิทธิพลต่อลักษณะทางการเมืองอย่างไร พวกนิยมนคติ

ความอาจจะเป็นเชื่อว่าสิ่งแวดลอมธรรมชาติมีอิทธิพลต่อวิถีการเมือง แต่ก็มีใช่เป็นเพียงปัจจัยเดียวเท่านั้น

### **ปรากฏการณ์ธรรมชาติ**

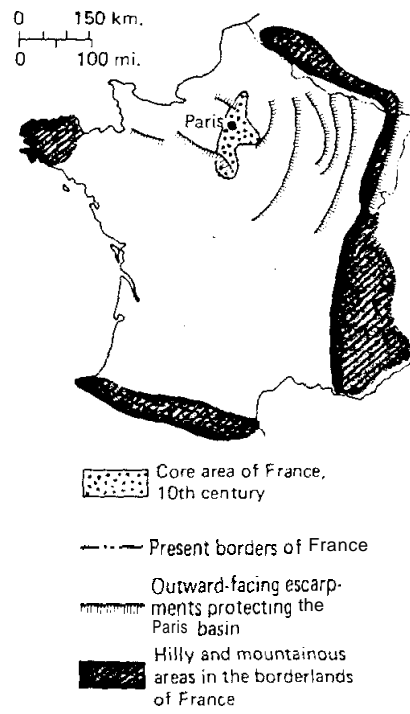
ก่อนที่จะมีสงครามทางอากาศและซีปนาอุตสาหกรรมใหม่นั้น รัฐอยู่รอดได้โดยการป้องกันแบบธรรมชาติ เช่น เทือกเขา ทะเลทราย หรือป่าทึบ ในบริเวณที่ไม่มีปรากฏการณ์เหล่านี้ บางครั้งคนเราก็พยายามสร้างสิ่งที่คล้ายคลึงขึ้นเอง เช่น กำแพงเมืองจีนเป็นปราการมหึมายาวกว่า 2,000 กิโลเมตร กั้นดินแดนทางเหนือของจีนจากการบุกรุกของพวกเร่ร่อนที่มาจากนอกเขตเมืองจีน ปรากฏการณ์นี้อาจจะป้องกันรัฐทั้งรัฐหรือเฉพาะบริเวณใจกลางเท่านั้น ไม่ว่าจะแบบใดก็ล้วนแต่ให้ประโยชน์ทั้งสิ้น เช่น พื้นน้ำรอบหมู่เกาะอังกฤษช่วยป้องกันการรุกรานตลอดเวลา 900 ปีที่ผ่านมา พื้นที่ทะเลทรายทางตะวันออกและตะวันตกของอียิปต์ช่วยป้องกันดินแดนลุ่มแม่น้ำไนล์ซึ่งอุดมสมบูรณ์ และป่าทึบ บึงใหญ่ อากาศที่หนาวเย็นช่วยคุ้มครองดินแดนใจกลางของรัสเซีย

รัฐที่ไม่มีปรากฏการณ์ธรรมชาติเลยจะประสบความลำบากในการรักษาเอกราช เช่น เกาหลี ซึ่งเป็นดินแดนเชื่อมต่อระหว่างจีนกับญี่ปุ่น ถูกรุกรานอยู่เสมอ ไม่ใคร่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และไม่ได้เป็นเอกราชเต็มที่ หรือไปแลนดิงที่ตั้งอยู่ในที่ราบลุ่มทางเหนือของยุโรปก็ถูกยึดครองและแบ่งแยกโดยประเทศเพื่อนบ้านหลายครั้ง

### **ลักษณะภูมิประเทศ**

สิ่งที่ใกล้เคียงกับปรากฏการณ์ธรรมชาติได้แก่ การกระจายของลักษณะพื้นที่ ตามหลักแล้วรัฐ ๆ หนึ่งต้องมีเทือกเขารูขรุขระ และเนินเขาบริเวณขอบประเทศและมีที่ราบตอนใน ลักษณะดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ด้านการป้องกัน และที่ราบตอนในจะทำให้รัฐนั้นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีเพียงไม่กี่ประเทศในโลกที่มีลักษณะภูมิประเทศเช่นนี้ เช่น ฝรั่งเศส มีแอ่งที่ราบปารีส ล้อมรอบด้วยเทือกเขาและเนินเขาแอลป์ พีเรนีส อาร์เดนส์ และจูรา (ภาพที่ 5.9) ซึ่งเกือบจะเป็นลักษณะอุดมคติ

ลักษณะภูมิประเทศที่ไม่ดีอาจทำให้ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของรัฐปั่นป่วนได้โดยเฉพาะเมื่อมีเทือกเขา ทะเลทราย หรือสิ่งกีดขวางอื่น ๆ ตัดผ่านกลางรัฐ เพราะสิ่งเหล่านี้ขวางการติดต่อภายในรัฐ และแยกประชากรออกจากกันทำให้เกิดความรู้สึกแตกแยกได้ง่าย นอกจากนี้เทือกเขาภายในยังอาจเป็นฐานกำลังของผู้ก่อการร้ายได้อย่างดี เปอร์เซียมี



ภาพที่ 5.9 ลักษณะทางกายภาพของประเทศฝรั่งเศส เช่น เทือกเขาและเนินสูง มีส่วนในการป้องกันประเทศได้อย่างดี

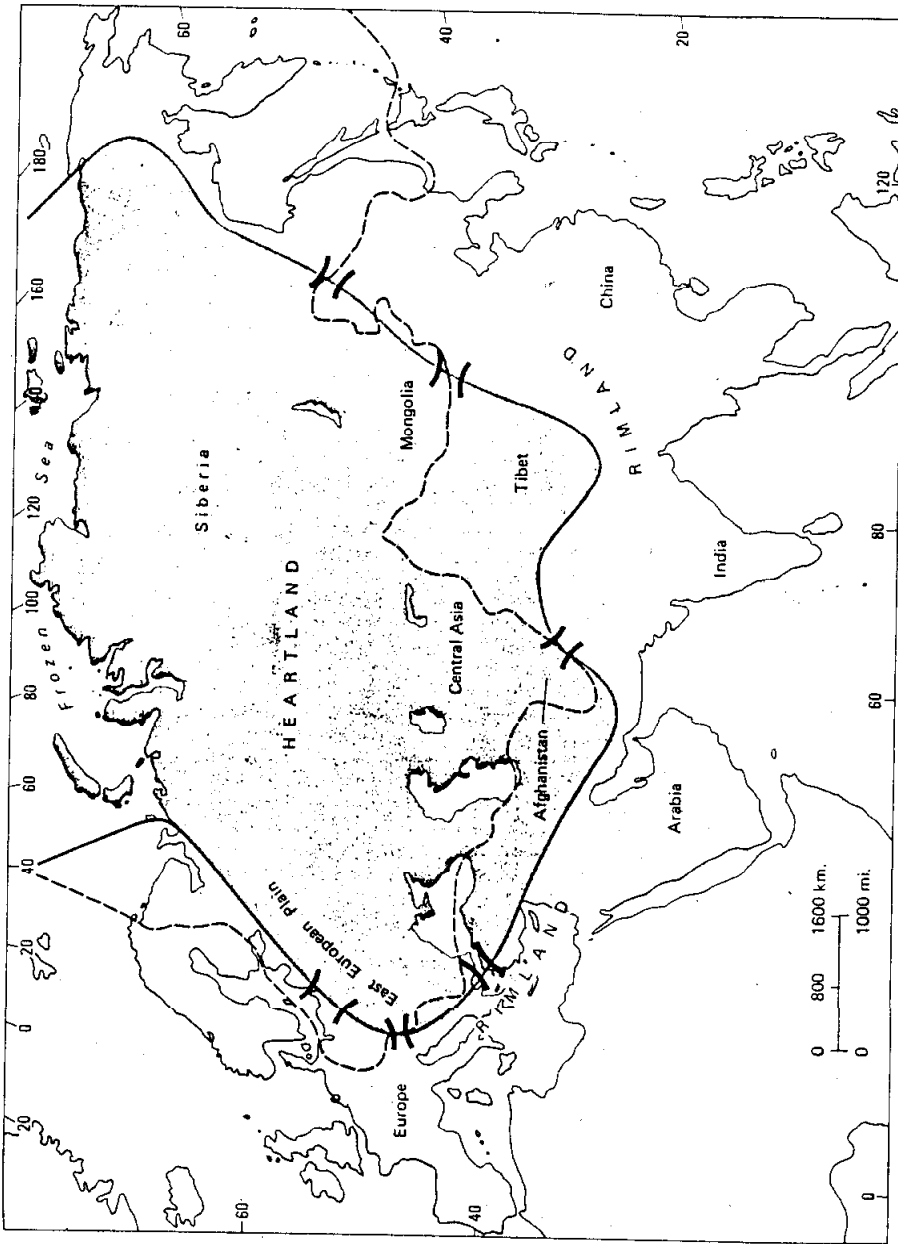
เทือกเขาแอนดีสกันดินแดนลุ่มแม่น้ำแอมะซอนกับที่ต่ำชายฝั่งมหาสมุทรแปซิฟิก ก็ประสบปัญหา  
นี้ สเปนก็เช่นกันมีพื้นที่ราบหลายแห่งแยกจากกันโดยเนินเขาและภูเขา ทั้งสองประเทศมีปัญหา  
ด้านความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากที่ตั้งของลักษณะภูมิประเทศไม่ดี

ลักษณะชายฝั่งทะเลและเกาะเป็นประโยชน์เพราะเป็นสิ่งที่คิดขวางตามธรรมชาติต่อการรุกรานหรือขยายดินแดนของชาติอื่น เช่น ออสเตรเลีย ไอร์แลนด์ ศรีลังกา และ  
มาดากัสการ์ อย่างไรก็ตาม ประเทศที่เป็นเกาะไม่ใช่จะปลอดภัยจากการรุกรานของเพื่อนบ้าน  
เสียทีเดียว ดังที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ของฮาวาย คิวบา และฟิลิปปินส์ นอกจากนี้ยังมีกรณี  
พิพาทเกี่ยวกับการแบ่งเขตน่านน้ำ เช่น ไอร์แลนด์ มีกรณีพิพาทกับสหราชอาณาจักรและชาติ  
อื่น ๆ เกี่ยวกับสิทธิการประมงในมหาสมุทรใกล้ไอร์แลนด์ ที่ตั้งของประเทศซึ่งมีลักษณะเป็น  
คาบสมุทรก็มีข้อได้เปรียบ เช่น อิตาลี อินเดีย และตุรกี แต่การป้องกันประเทศอาจจะยาก  
กว่าลักษณะที่เป็นเกาะ

### สิ่งแวดล้อมและความสมดุลของอำนาจ

ในปี 1904 นักภูมิศาสตร์การเมืองชาวอังกฤษ ชื่อ ฮัลฟอร์ด แมคคินเดอร์  
(Halford Mackinder) ได้เสนอทฤษฎีเกี่ยวกับความสมดุลของอำนาจในโลกและการครอบครอง  
โลก งานเขียนของเขาสะท้อนความกลัวแบบจักรวรรดิอังกฤษที่ว่า รัสเซียซึ่งปกครองโดยซาร์  
อาจรุกรานเข้ามาในเอเชียโดยเฉพาะอินเดีย ทฤษฎีภูมิรัฐศาสตร์ของเขาเป็นแนวความคิดแบบ  
นิตินิยมสิ่งแวดล้อม

แมคคินเดอร์คิดว่ายูเรเชียเป็นฐานที่ดีที่สุดที่จะก่อการยึดครองโลก เนื่องจาก  
ยูเรเชียมีขนาดใหญ่โตกว่าทวีปอื่น ๆ มาก และมีทรัพยากรธรรมชาติมาก มีประชากรอาศัยอยู่  
เกือบ 4 ใน 5 ของทั้งหมด แมคคินเดอร์เรียกแผ่นดินกว้างใหญ่นี้ว่า เกาะโลก (world island) และ  
แยกเป็นภูมิภาคสิ่งแวดล้อมสองแบบ คือใจกลางโลก (heartland) หรือตอนในของยูเรเชียซึ่งถูก  
แยกออกจากทะเล และขอบชายฝั่งมหาสมุทรแอตแลนติก ทะเลเมดิเตอร์เรเนียน มหาสมุทร  
อินเดียและมหาสมุทรแปซิฟิกถูกกันออกจากดินแดนใจกลางโลกโดยเทือกเขา (ภาพที่ 5.10) ใน  
ดินแดนสองแบบนี้ แมคคินเดอร์กล่าวว่า ใจกลางโลกจะดีกว่าในฐานะฐานยึดครองโลก เพราะ  
ไม่ต้องห่วงภัยทางทะเล ส่วนประเทศชายฝั่งมหาสมุทรมีกองทัพเรือเข้มแข็งโดยเฉพาะสหราชอาณาจักรจะมีภัยจากการรุกรานทางบกจากใจกลางโลก ด้วยเหตุนี้ในทฤษฎีของแมคคินเดอร์  
อำนาจมั่นคงของใจกลางโลกสามารถแผ่ไปสู่ประเทศชายฝั่งได้และเข้ายึดครองทัพเรือ หลังจาก



ภาพที่ 5.10 แผนที่แสดงใจกลางโลกและดินแดนขอบรอบตามทฤษฎีของแมคคินเดออร์และ  
สปีกแมน

นั้นอำนาจทางทะเลจะถูกใช้ในการยึดทวีปภายนอก และเกาะต่าง ๆ จนกว่าทั่วทั้งโลกจะตกเป็นของใจกลางโลก

แมคคินเดอร์เห็นว่าการยึดครองใจกลางโลกตอนแรกนั้นจะทำได้จากที่ราบทางตะวันออกของยุโรปซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของใจกลางโลกที่มีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่นที่สุดและมีการผลิตทางเศรษฐกิจดีที่สุดในยุคนั้น แมคคินเดอร์สรุปว่า

ผู้ใดครอบครองที่ราบยุโรปตะวันออกได้จะได้ครอบครองใจกลางโลก

ผู้ใดครอบครองใจกลางโลกได้จะได้ครอบครองยูเรเชีย

ผู้ใดครอบครองยูเรเชียได้ก็จะได้ครอบครองโลก

เมื่อถึงปี 1904 รัสเซียประสบความสำเร็จก้าวแรกคือ แผ่ขยายออกจากศูนย์กลางเล็ก ๆ ในที่ราบยุโรปตะวันออกสู่ดินแดนส่วนใหญ่ของใจกลางโลก ในช่วงเวลากว่า 6 ศตวรรษ การเกิดลัทธิคอมมิวนิสต์และความกลัวต่อการปฏิวัติโลกซึ่งกระตุ้นโดยรัสเซีย ทำให้ผู้คนหันมาสนใจทฤษฎีใจกลางโลก หลัง ค.ศ.1917 การที่รัสเซียรุกรานอัฟกานิสถาน อาจมองว่าเป็นความพยายามที่จะเข้าครอบครองดินแดนหนึ่งในส่วนของใจกลางโลกที่เหลืออยู่

ทฤษฎีใจกลางโลกมีข้อบกพร่องหลายอย่างโดยเฉพาะไม่ได้คิดถึงกองกำลังทางอากาศ และประเมินความสามารถของดินแดนยูเรเชียตอนในซึ่งมีคนอาศัยอยู่น้อยมากเกินไป ความคิดของแมคคินเดอร์มีอิทธิพลต่อคนจำนวนมากรวมทั้งฮิตเลอร์ นอกจากนี้ ยังช่วยกระตุ้นให้เกิดความคิดโต้แย้งในหมู่นักศึกษา เช่น ทฤษฎีดินแดนรอบขอบ (rimland) ของนิโคลัส สปิกแมน (Nicholas Spykman) ซึ่งเสนอในปี 1944 ในหนังสือชื่อ The Geography of Peace แม้ว่าสปิกแมนจะมีความคิดคล้ายคลึงกับความคิดของแมคคินเดอร์ว่ายูเรเชียเป็นกุญแจสำคัญสู่การครอบครองโลกก็ตาม แต่เขาให้ความสำคัญแก่ดินแดนชายฝั่งทะเลที่เรียกว่าดินแดนรอบขอบมากกว่า สปิกแมนเห็นว่าดินแดนรอบขอบมีประชากรราว 2 ใน 3 ของประชากรทั้งหมด และยังมีทรัพยากรแร่ธาตุและเกษตรกรรมซึ่งทำให้ดินแดนชายฝั่งมีความสำคัญกว่าใจกลางโลกซึ่งมีคนอาศัยอยู่น้อยและมีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติค่อนข้างรุนแรง เขาเน้นว่าอำนาจทางบกไม่อาจคุมครองใจกลางโลกได้ เพราะดินแดนรอบขอบสามารถรุกรานตอนในของยูเรเชียโดยผ่านช่องทางธรรมชาติจำนวนมาก สปิกแมนสรุปว่า

ผู้ใดครอบครองดินแดนรอบขอบจะได้ครอบครองยูเรเชีย

ผู้ใดครอบครองยูเรเชียจะได้ครอบครองโลก



ตามความเห็นของสปิกแมน ดินแดนรอบขอบเป็นเขตทางการเมืองเขตหนึ่งของโลก ซึ่งอยู่แบบแยกกระจาย ศักยภาพแห่งอำนาจแพร่กระจายไปตามรัฐอิสระหลายแห่ง สปิกแมนรู้สึกวาทังสหรัฐอเมริกาและรัสเซียสามารถรักษาอิสรภาพได้โดยพยายามให้ดินแดนรอบขอบยังคงแบ่งแยกทางการเมืองอยู่ เขาเห็นว่าการบูรณาการของเยอรมนีและญี่ปุ่น ก่อนและระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง เป็นความพยายามอย่างจริงจังที่จะรวมดินแดนรอบขอบเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

### **บูรณาการทางวัฒนธรรมการเมือง**

แม้ว่าเราสามารถเรียนรู้หลายสิ่งจากการศึกษาปฏิกริยาโต้ตอบระหว่างสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและปรากฏการณ์ทางการเมือง แต่เราก็สามารถได้รับความรู้มากขึ้นโดยศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองและลักษณะการวัฒนธรรมอื่น ๆ ในดินแดนนั้น การสร้างรัฐ การออกเสียงเลือกตั้ง และเรื่องอื่น ๆ ซึ่งนักภูมิศาสตร์การเมืองสนใจ แม้จะได้รับอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมทางกายภาพบ่อย ๆ ก็ตาม ยังอาจจะอธิบายได้โดยลักษณะการวัฒนธรรม นอกจากนี้ การตัดสินใจทางการเมืองยังมีผลต่อการกระจายของวัฒนธรรม เช่น ศาสนา ลักษณะเศรษฐกิจ การใช้ที่ดิน และการย้ายถิ่น

#### **ศาสนาและภาษา**

ความมั่นคงทางการเมืองเกี่ยวข้องอยู่กับการกระจายทางพื้นที่ของศาสนาและภาษา ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในรัฐอิสระ ถ้าประชากรทั้งหมดในประเทศพูดภาษาเดียวกันและนับถือศาสนาเดียวกันก็จะมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในทางตรงข้ามเมื่อกลุ่มศาสนาหรือกลุ่มภาษาใหญ่สองกลุ่ม (หรือมากกว่านั้น) มารวมเป็นประชากรในรัฐเดียวกันจะทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในประเทศ เช่น อินเดีย ไอร์แลนด์ แคนาดา อิสราเอล-ปาเลสไตน์ และกายอานา ในอดีตมีตัวอย่างของประเทศหรือจักรวรรดิที่เสื่อมถอยลงภายใต้ความกดดันของการแบ่งแยกนี้ เช่น ออสเตรีย-ฮังการี และออตโตมันเติร์ก

เมื่อนำกลุ่มศาสนาและภาษาที่แตกต่างกันมารวมอยู่ในรัฐเดียวโดยเฉพาะเมื่อศาสนาและภาษานั้นมีความแตกต่างทางพื้นที่คล้ายกันจะทำให้สถานการณ์ยิ่งเลวลง ปัญหาแบบนี้เกิดขึ้นที่เกาะไซปรัสในทะเลเมดิเตอร์เรเนียนทางตะวันออก มีความขัดแย้งระหว่างชาวคริสเตียนซึ่งพูดภาษากรีกับชาวมุสลิมซึ่งพูดภาษาตุรกี ชาวคริสเตียนมีประมาณ 4 ใน 5

ของประชากรทั้งหมด เกิดสงครามขึ้นหลายครั้งระหว่างการเป็นรัฐอิสระระยะสั้นของไซปรัสทำให้ตุรกีและกรีซเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

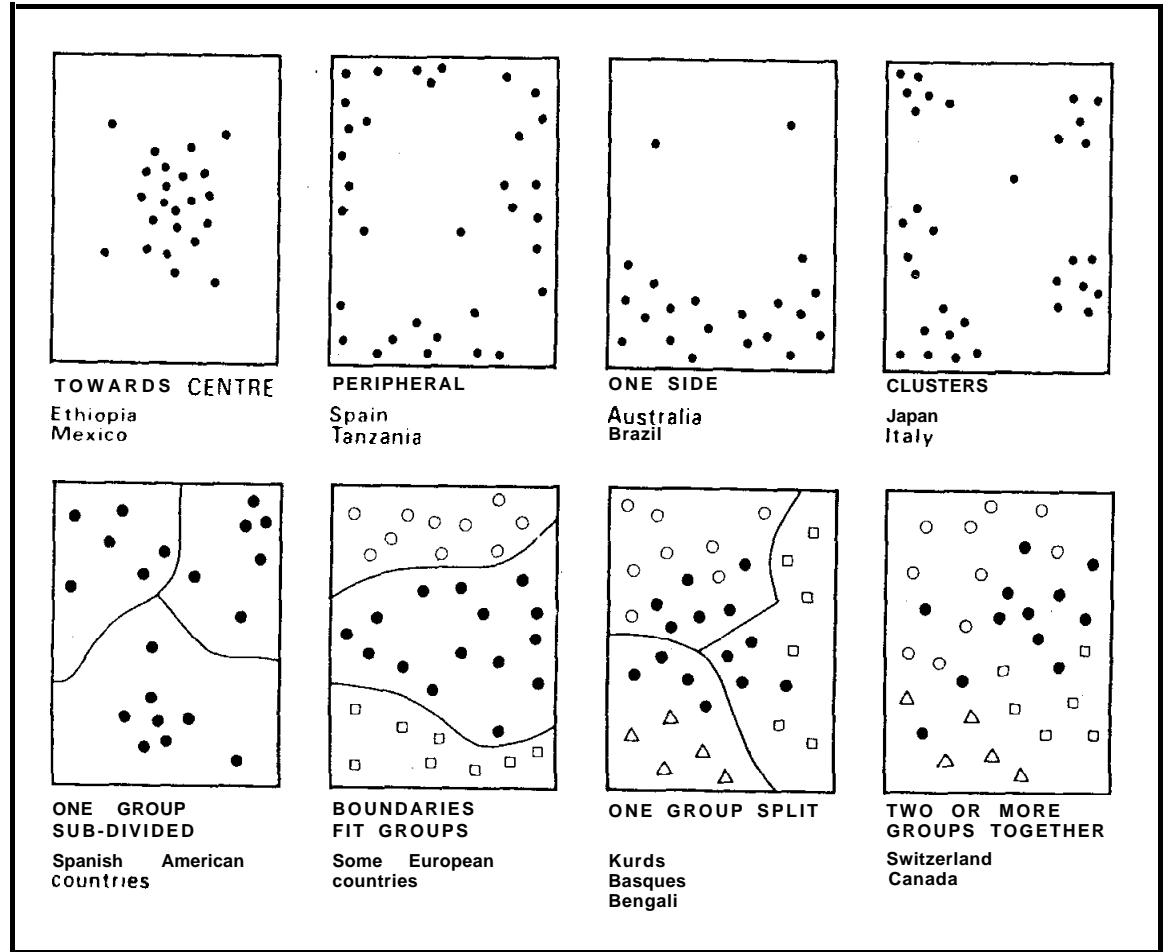
ภาพที่ 5.11 แสดงให้เห็นการกระจายของประชากรที่มีความแตกต่างกันทางวัฒนธรรมและอายุถูกแบ่งแยกโดยเขตแดนของประเทศต่าง ๆ กรณีสุดท้ายเป็นกรณีที่พบอยู่กว้างขวางทั่วโลก เช่น ในสเปน สหราชอาณาจักร ยูโกสลาเวีย อดีตสหภาพโซเวียต อินเดีย และจีน (Cole 1983 : 39-40)

#### การกระจายของประชากร

การกระจายของประชากรในดินแดนของชาติเป็นแบบใดนั้นจะมีผลต่อความมั่นคงทางการเมือง แต่เดิมการรวมตัวกันหนาแน่นของประชากรทางตอนในของรัฐ และการมีประชากรน้อยตามขอบประเทศเป็นสิ่งดี เพราะมีแนวโน้มที่จะสร้างความรู้สึกเป็นชาติภายในรัฐ และไม่มีใครมีการติดต่อกับประชากรที่อาศัยอยู่ในประเทศอื่น ลักษณะการกระจายของประชากรที่ไม่ดีอย่างยิ่งคือ การรวมตัวของประชากรตามชายแดนประเทศและมีคนอยู่เบาบางในบริเวณใจกลาง รูปแบบนี้ทำให้ขาดการติดต่อกับดินแดนตอนใน และมีความผูกพันอยู่กับคนที่อยู่ในเขตประเทศอื่น ปัจจุบันเมื่อมีความก้าวหน้าทางการติดต่อสื่อสาร การกระจายของประชากรลดความสำคัญลงแม้ว่าจะยังคงมีอิทธิพลอยู่บ้าง

การกระจายของประชากรที่ดีได้แก่ในอียิปต์ ซึ่งประชากรร้อยละ 95 อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำไนล์ ในซิติ ประชากรรวมตัวกันอยู่ทางตอนกลางของประเทศแม้ว่าประเทศจะมีรูปร่างแคบยาว การกระจายของประชากรที่ไม่ดีพบได้ในแคนาดา บราซิล ออสเตรเลีย และสเปน ซึ่งประชากรรวมกันอยู่เฉพาะตามขอบประเทศ (ภาพที่ 5.11)

ประชากรในรัฐใดรัฐหนึ่งควรมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเกี่ยวกับความคิดเห็นทางปรัชญาการเมืองและเศรษฐกิจของรัฐเพื่อให้รัฐมีความมั่นคง ในสังคมอิสระรูปแบบการออกเสียงเลือกตั้งสามารถสะท้อนให้เห็นความแตกต่างด้านปรัชญาการเมืองและเศรษฐกิจระหว่างภูมิภาค เช่น ฝรั่งเศส อิตาลี โปรตุเกส และประเทศประชาธิปไตยอื่น ๆ มีบางเขตเลือกตั้งซึ่งเลือกพรรคคอมมิวนิสต์เสมอ พรรคทางการเมือง-เศรษฐกิจซึ่งมีความคิดเห็นไม่ตรงกัน ถ้าแต่ละฝ่ายได้รับการสนับสนุนจากภูมิภาคต่าง ๆ ก็อาจจะทำให้เกิดการต่อสู้เพื่อคุมอำนาจซึ่งสามารถนำไปสู่การแบ่งแยกดินแดน สงครามกลางเมือง หรือการทำลายรัฐได้ เช่น สงครามกลางเมืองในสหรัฐอเมริกาช่วงทศวรรษ 1860 เกิดจากความขัดแย้งกันเรื่องการทำทาสและอำนาจของรัฐบาลกลาง



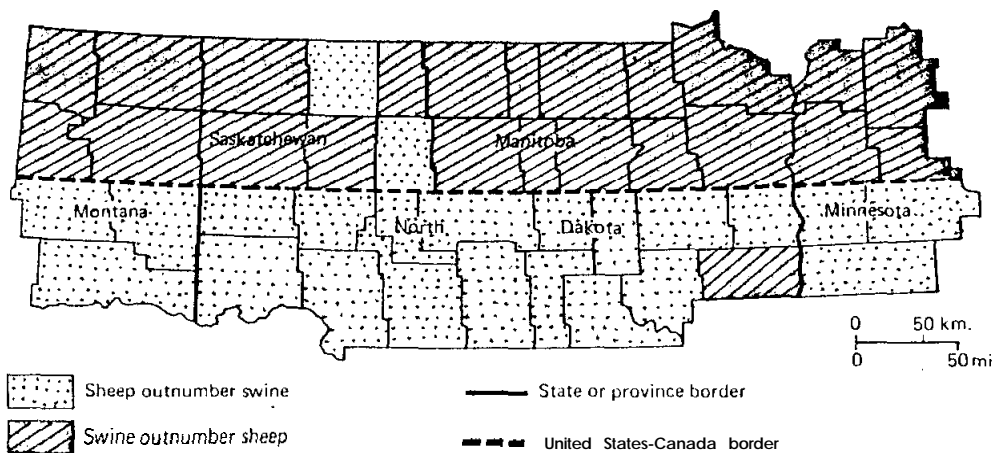
ภาพที่ 5.11 การกระจายของประชากรภายในประเทศ และการกระจายของกลุ่มวัฒนธรรมอันเนื่องมาจากเส้นพรมแดน

## ประสบการณ์ในอดีต

ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติได้แรงกระตุ้นจากประสบการณ์ในอดีต ซึ่งประชากรมีส่วนร่วม ประชากรควรจะรู้สึกว่ามีรัฐของเขาอยู่ได้เพราะพวกเขาหรือบรรพบุรุษของพวกเขาตั้งใจสร้างขึ้นและช่วยกันป้องกันรักษาไว้จากศัตรู ความทรงจำร่วมกันเกี่ยวกับสงคราม อีสรภาพ การต่อสู้ต่าง ๆ หรือวีรกรรมของบรรพบุรุษ ช่วยให้มีคามผูกพันกันดีภายในกลุ่ม

## เศรษฐกิจ

ปัจจัยทางวัฒนธรรมที่กล่าวถึงในตอนก่อน ๆ มีอิทธิพลต่อความมั่นคงของรัฐบาลและการเมืองทั้งสิ้น ขณะเดียวกันอิทธิพลทางการเมืองก็จะทิ้งร่องรอยไว้ในลักษณะอื่นของวัฒนธรรม กฎหมายและนโยบายของรัฐบาลอาจมีผลต่อรูปแบบวัฒนธรรมของชาติได้ อิทธิพลทางการเมืองนี้เห็นได้ชัดในการกระจายของลักษณะทางเศรษฐกิจ ตัวอย่างเช่น เส้นพรมแดนระหว่างสหรัฐอเมริกาและแคนาดาแถบเกรตเพลนส์ ลากผ่านดินแดนที่มีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมคล้ายคลึงกันทั้งสองฝั่งของเขตแดน แต่การมีเส้นพรมแดนซึ่งแสดงถึงระบบกฎหมายต่างกันทำให้เกิดความแตกต่างทางเกษตรกรรม ในสหรัฐอเมริกามีกฎหมาย ค.ศ.1950 ส่งเสริมการเลี้ยงแกะโดยมีการรับรองราคาขนสัตว์ แต่ในแคนาดาไม่มีกฎหมายดังกล่าว ทำให้เขตสหรัฐอเมริกามีการเลี้ยงแกะเป็นส่วนใหญ่ ส่วนในเขตแคนาดาจะเลี้ยงสุกรกันมาก (ภาพที่ 5.12)



ภาพที่ 5.12 แผนที่แสดงอิทธิพลของการเมืองต่อเศรษฐกิจของประชากรบริเวณแนวพรมแดนสหรัฐอเมริกาและแคนาดา ซึ่งมีการเลี้ยงสัตว์ต่างชนิดกัน

## ภูมิทัศน์การเมือง

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองและวัฒนธรรมอื่น ๆ ชัดเจน ปรากฏการณ์ทางการเมืองที่มองเห็นได้ในภูมิทัศน์ ได้แก่ ร่องรอยบนพื้นที่ที่เกิดจากกฎหมาย ลักษณะแนวพรมแดน ภูมิทัศน์ความมั่นคงและอำนาจของรัฐบาลกลาง

### ร่องรอยบนพื้นที่ที่เกิดจากกฎหมาย

มีกฎหมายหลายอย่างที่เกี่ยวข้อกับภูมิทัศน์วัฒนธรรม ที่เห็นได้ชัดที่สุดคือกฎหมายเกี่ยวกับการสำรวจที่ดินเพราะกฎหมายมักจะระบุให้ที่ดินถูกแบ่งเป็นรูปแบบเรขาคณิตแบบใดแบบหนึ่ง ในพื้นที่ส่วนใหญ่ของสหรัฐอเมริกาเป็นการแบ่งระบบสี่เหลี่ยมผืนผ้า ทำให้เกิดลักษณะตาหมากรุก ส่วนในแคนาดากฎหมายของรัฐควิเบกซึ่งใช้ภาษาฝรั่งเศส นิยมการสำรวจที่ดินแบบยาวแคบ แต่ในรัฐอื่นที่ใช้ภาษาอังกฤษ เช่น ออนแทรีโอ จะเป็นแบบสี่เหลี่ยมผืนผ้า ทำให้เราสามารถเห็นเขตแดนทางการเมืองระหว่างควิเบกและออนแทรีโอได้ชัดจากทางอากาศ

แม้แต่กฎหมายเก่าซึ่งใช้โดยรัฐบาลที่หมดอำนาจไปแล้วก็ยังคงเห็นได้ในภูมิทัศน์ เช่น เคนมาร์กปกครองรัฐเดนมาร์กและโฮลสไตน์ (ซึ่งในปัจจุบันปกครองโดยเยอรมนี) จนถึงทศวรรษ 1860 ในระยะดังกล่าวกฎหมายเดนมาร์กทำให้หมู่บ้านแบบหมู่บ้านเกษตรแตกกระจายออก การตั้งถิ่นฐานของประชากรกลายเป็นแบบโดดเดี่ยว ที่ดินถูกรวมเข้าเป็นบล็อกใหญ่ แต่ในรัฐข้างเคียงซึ่งปกครองโดยเยอรมนีและมีกฎหมายแตกต่างกันรูปแบบของประชากรและที่ดินไม่มีการเปลี่ยนแปลง ในปัจจุบันแม้ว่าเยอรมนีจะได้ปกครองรัฐทั้งสองมานานกว่าศตวรรษแล้ว แต่เขตแดนการแบ่งพื้นที่แบบเก่ายังคงเห็นได้ชัดเจนในภูมิทัศน์การตั้งถิ่นฐาน

ร่องรอยของกฎหมายยังสามารถเห็นได้ในภูมิทัศน์วัฒนธรรมในเขตเมือง เช่น ที่ริวเดจาเนโร มีกฎหมายบังคับเกี่ยวกับความสูงของอาคารมาเป็นเวลานาน ทำให้ชายฝั่งเรียงรายไปด้วยอาคารที่มีความสูงเท่า ๆ กัน ในทางตรงข้ามในสหรัฐอเมริกาไม่มีข้อบังคับเรื่องความสูงเช่นนี้ จึงมีตึกระฟ้าในใจกลางเมือง ดังที่เห็นในแซนฟรานซิสโก หรือนิวยอร์ก

### ลักษณะแนวพรมแดน

แนวพรมแดนทางการเมืองที่เห็นได้ชัดมาก คือ กำแพง รั้วลวดหนาม เช่น กำแพงเบอร์ลินซึ่งสร้างในปี 1961 ตามปกติแนวพรมแดนทางการเมืองเห็นได้ชัดที่สุดในที่ที่มีข้อห้ามเคร่งครัดเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายของประชากรและสินค้าระหว่างรัฐเพื่อนบ้าน บางครั้ง

แนวพรมแดนดังกล่าวยังมีป้อมปืนกลและเครื่องป้องกันอื่น ๆ แต่บางครั้งแนวพรมแดนระหว่างประเทศแทบจะมองไม่เห็น เช่น แนวพรมแดนระหว่างสหรัฐอเมริกาและแคนาดา ซึ่งไม่มีป้อมปราการ หรือมีการป้องกันน้อย แม้แต่เขตที่ไม่มีการป้องกันอย่างนี้ก็ยังสามารถบอกได้โดยสังเกตหลักเขตแดน ด้านภาษี หรือป้อมยามที่จุดพรมแดน

บางบริเวณยังคงเห็นซากการป้องกันแนวพรมตั้งแต่สมัยโบราณ เช่น กำแพงเมืองจีน และกำแพงของจักรพรรดิเฮเดรียน (Hadrian's Wall) ในอังกฤษ แสดงแนวพรมแดนทางเหนือระหว่างการปกครองของโรมัน และขนานไปกับแนวพรมแดนใหม่ระหว่างอังกฤษกับสกอตแลนด์

### **ภูมิทัศน์ความมั่นคง**

ภูมิทัศน์ความมั่นคงเกิดจากความจำเป็นที่จะต้องป้องกันรัฐ (ดินแดน) ภายใต้กระบวนการทางการเมือง ความคิดเห็น และระดับเทคโนโลยีในช่วงเวลาหนึ่งและภายในกรอบภูมิภาคธรรมชาติและวัฒนธรรมเฉพาะ ภูมิทัศน์แบบนี้มี 3 ระดับ คือ ระดับชาติ ภูมิภาค และท้องถิ่น แต่ละระดับประกอบด้วยสามส่วน ได้แก่ ด้านทหาร ด้านความมั่นคงและการป้องกัน และผลของสงคราม ส่วนเหล่านี้มีรายละเอียดคล้าย ๆ กันทุกระดับ ตัวอย่างของส่วนต่าง ๆ ในระดับภูมิภาคมีดังนี้

ด้านทหาร เช่น สนามบิน สนามฝึกของทหาร ระบบป้อมปราการตาม

แนวพรมแดน ซึ่งมีลักษณะเฉพาะตามสภาพทางกายภาพ

และทางมนุษย์ ป่าปลูก ป้ายแสดงทิศทาง

ด้านความมั่นคงและการป้องกัน เช่น โครงข่ายการขนส่ง สถานีประปา/

ไฟฟ้าที่จุดตรวจพิเศษสำหรับการขนส่งมวลชน การวางแผนการ

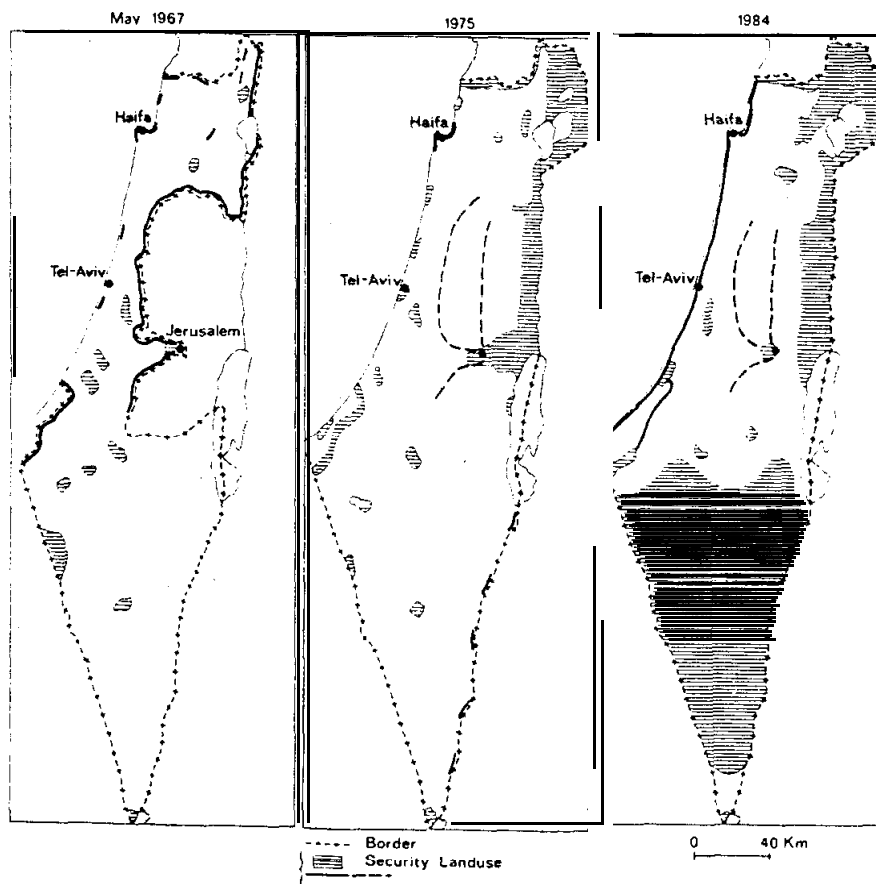
ตั้งถิ่นฐาน (ทางกายภาพ) และโครงสร้างพื้นฐานอื่น ๆ

ผลของสงคราม เช่น อนุสรณ์สถาน สวนอนุสรณ์ ป้อมเก่า หมู่บ้านที่เสียหาย/

ทิ้งร้าง

แผนที่การใช้ที่ดินด้านความมั่นคงในอิสราเอล (ภาพที่ 5.13) แสดงให้เห็นการกระจายของภูมิทัศน์ความมั่นคงระดับชาติและภูมิภาคเปรียบเทียบ 3 ช่วงเวลา คือ ก่อนสงครามหกวันเดือนมิถุนายน ค.ศ.1967 ค.ศ.1975 และ ค.ศ.1984 ภูมิทัศน์ความมั่นคงมีสองประเภท ประเภทแรกมีลักษณะเห็นเด่นชัด เช่น แนวป้องกันต่าง ๆ เครื่องมือสื่อสาร บังเกอร์

ค่ายทหาร ระบบถนน เป็นต้น อีกประเภทหนึ่งเป็นสิ่งที่มองเห็นไม่ชัด เช่น สนามฝึก และสนาม  
 ระเบิด ซึ่งมักเป็นพื้นที่ซึ่งไม่ได้ประโยชน์มีสัญลักษณ์ตรงชายขอบเท่านั้น บริเวณที่ใช้ประโยชน์  
 ที่ดินเพื่อความมั่นคงเกินกว่าร้อยละ 50 ของพื้นที่ที่สำคัญ ได้แก่ เนเกฟ ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำ  
 จอร์แดน โกลันไฮต์ แถบกว้างครึ่งกิโลเมตรตามแนวพรมแดนกับเลบานอนและชายฝั่งทะเล  
 เมดิเตอร์เรเนียน ส่วนประกอบของภูมิทัศน์ในบริเวณเหล่านี้มีพัฒนาการมาเป็นลำดับตั้งแต่ก่อน  
 เกิดสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งรัฐบาลอังกฤษได้ริเริ่มโครงการความมั่นคงระดับภูมิภาค เช่น  
 ถนน รั้ว ตามแนวพรมแดนทางเหนือกับเลบานอน สนามบิน ท่าเรือ ค่ายทหาร โครงข่ายการ  
 ขนส่ง เป็นต้น หลังจาก ค.ศ.1948 เป็นต้นมา โดยเฉพาะหลังสงครามหกวัน ค.ศ.1967 ภาวะ  
 ด้านความมั่นคงของอิสราเอลได้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ การสู้รบ กิจกรรมก่อการร้าย ข้อตกลงต่าง ๆ  
 ระหว่างอิสราเอลกับประเทศคูเวต และเทคโนโลยีอาวุธใหม่ ๆ เหล่านี้มีผลกระทบโดยตรง  
 ต่อการใช้ที่ดินและภูมิทัศน์ความมั่นคง (Soffer and Minghi 1986)



ภาพที่ 5.13 การกระจายของภูมิทัศน์ความมั่นคงในประเทศอิสราเอล  
 ระหว่าง ค.ศ. 1967-1984

## อำนาจของรัฐบาลกลาง

อำนาจของรัฐบาลกลางปรากฏในลักษณะภูมิทัศน์หลายอย่าง รูปแบบเส้นทางรถไฟและทางหลวง ซึ่งมีศูนย์กลางอยู่บริเวณใจกลางของชาติ และขยายออกเป็นโครงข่ายสู่ดินแดนภายในรัฐ สิ่งนี้แสดงถึงอำนาจของรัฐบาลกลางได้อย่างดี ในเยอรมนีโครงข่ายทางรถไฟพัฒนาไปมากก่อนการรวมประเทศใน ค.ศ.1871 ทำให้ไม่มีจุดรวมเด่น ๆ ในทางตรงข้ามระบบทางหลวงเอาโทบาน (autobahns) เป็นระบบโครงข่ายถนนใหม่ของยุโรปในทศวรรษ 1930 สนับสนุนการสร้างโดยฮิตเลอร์และถูกออกแบบเพื่อให้รถยนต์แล่นติดต่อกันได้เร็วโดยเฉพาะระหว่างศูนย์กลางประชากรสำคัญ ๆ และเพื่อประโยชน์ทางยุทธศาสตร์อีกด้วย กล่าวคือเป็นโครงข่ายเชื่อมจุดต่าง ๆ สู่เบอร์ลินและเขตอุตสาหกรรมรูห์ แสดงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและอำนาจของชาติ

รัฐบาลกลางที่มีกำลังทหารสนับสนุนมักจะทำให้เกิดภูมิทัศน์ซึ่งมีประชากรในชนบทอยู่กระจายและมีเมืองต่าง ๆ โดยไม่มีการสร้างสิ่งป้องกัน เพราะลักษณะหมู่บ้านชนบทที่รวมตัวกันเป็นกลุ่ม และเมืองที่ล้อมรอบด้วยกำแพงนั้นเป็นสิ่งที่แสดงถึงการไร้อำนาจกลาง และแสดงความจำเป็นต้องป้องกันตนเองในระดับท้องถิ่น ในอังกฤษซึ่งรัฐบาลกลางมีอำนาจมาเป็นเวลานานนับพันปี เมืองบางแห่งยังคงรักษากำแพงเดิม และหมู่บ้านต่าง ๆ มีขนาดเล็กลงเพราะประชากรกระจายออกไปสู่ชนบท ในยุโรปกลางซึ่งมีความแตกแยกทางการเมืองจนเกือบถึงปัจจุบันก็ยังคงเห็นกำแพงเมืองได้

ความเด่นของเขตย่อยภายในรัฐสะท้อนให้เห็นความเข้มแข็งและความมั่นคงของรัฐบาลกลาง ชาติที่มั่นคง เช่น สหรัฐอเมริกา จะยินยอมให้มีสิ่งแสดงแนวพรมแดนของมลรัฐภายในประเทศได้ชัดเจน ต่างกับประเทศที่ไม่ใคร่มั่นคงหรือมีความแตกแยกมักไม่ยอมให้มีป้ายแสดงเขตย่อยทางการเมือง

อำนาจของรัฐบาลกลางที่เห็นได้ชัด คือ รัฐบาลกลางที่เพ่งยึดอำนาจได้ซึ่งจะแสดงสิ่งต่าง ๆ ในภูมิทัศน์ให้เห็นการดำรงอยู่ของรัฐบาลนั้น เช่น การปิดใบปลิวตามหมู่บ้านหรือเมืองต่าง ๆ การเขียนคำขวัญได้ซึ่งเลือกบางเมือง หรือความป่าเถื่อนต่าง ๆ และการเปลี่ยนชื่อถนนเพื่อเป็นอนุสรณ์ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะถูกกำจัดไปเมื่อรัฐบาลนั้น ๆ เสื่อมสิ้นอำนาจลง



## สรุป

ความแตกต่างทางด้านพื้นที่ทางการเมืองนับตั้งแต่รูปแบบการออกเสียงเลือกตั้งในท้องถิ่นไปจนถึงการจัดกลุ่มองค์การนาชาติเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมอันซับซ้อนของมนุษย์ โดยเฉพาะรัฐอิสระทางการเมือง และรัฐก่อการร้ายเป็นภูมิภาควัฒนธรรมที่สำคัญมาก เพราะเป็นสิ่งที่กำหนดลักษณะทางวัฒนธรรมอื่น ๆ ภูมิภาควัฒนธรรมตามบทบาทหน้าที่เหล่านี้เป็นผลผลิตของพฤติกรรมตามธรรมชาติของมนุษย์ หรือเป็นการแสดงออกทางวัฒนธรรมของสัญชาตญาณความต้องการของมนุษย์ ภูมิภาควัฒนธรรมการเมืองเปลี่ยนแปลงเสมอเมื่อความคิดทางการเมืองเคลื่อนผ่านภูมิภาคเหล่านี้ ปรากฏการณ์ทางการเมือง เช่น ขบวนการก่อการร้าย และการขยายดินแดนของชาติจะเคลื่อนไปตามเส้นทางการแพร่กระจาย

นิเวศวิทยาวัฒนธรรมช่วยให้เราเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างระบบอำนาจกับสิ่งแวดล้อม เนื่องจากรัฐต่าง ๆ มิได้อยู่โดดเดี่ยวในสภาพแวดล้อม รูปแบบทางพื้นที่ของลักษณะภูมิประเทศ แหล่งน้ำ และพืชพรรณมักจะสะท้อนให้เห็นในเส้นพรมแดน บริเวณใจกลางและปรากฏการณ์ธรรมชาติ แม้ว่าสิ่งแวดล้อมจะมีอิทธิพลต่อรัฐการเมืองก็ตาม รัฐเองก็มีบทบาทต่อสิ่งแวดล้อมเช่นกัน นั่นคือ รัฐบาลอาจจะเป็นผู้ทำลายสิ่งแวดล้อมหรืออนุรักษ์ไว้ก็ได้

หัวข้อบูรณาการทางวัฒนธรรมได้เน้นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเมือง และลักษณะการวัฒนธรรมอื่น ๆ ความสงบและความมั่นคงภายในชาติมักขึ้นอยู่กับความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางวัฒนธรรมของประชากร สิ่งนี้สำคัญมากเสียจนกระทั่งบางครั้งผู้นำของรัฐต้องใช้กำลังในความพยายามที่จะให้มีความสมัครสมานสามัคคี การผสมผสานของการเมืองและวัฒนธรรมปรากฏอยู่ในเศรษฐกิจ ดังจะเห็นได้จากแผนที่แสดงความแตกต่างทางเกษตรกรรมตามแนวพรมแดนระหว่างสหรัฐอเมริกากับแคนาดา

การเมืองที่รุ่งเรืองไว้ในภูมิภาควัฒนธรรม แต่รุ่งโรยนั้นมักจะถูกมองข้ามไป เช่น รูปแบบการสำรวจหรือเส้นทางหลวง บางครั้งรุ่งโรยนั้นแสดงถึงความเหี้ยมโหด เช่น กำแพงเบอร์ลิน และบางครั้งก็ปรากฏเด่นชัด เช่น ป้ายโฆษณา หรือสิ่งอื่น ๆ ที่แสดงถึงการปกครองแบบอำนาจเบ็ดเสร็จ

## คำถามท้ายบท

### อัตรณ์ย

1. รัฐอิสระจัดเป็นภูมิภาควัฒนธรรมการเมืองแบบใด และนักภูมิศาสตร์ศึกษาลักษณะใดบ้างเกี่ยวกับรัฐอิสระ
2. อธิบายและเปรียบเทียบทฤษฎีใจกลางโลกและทฤษฎีดินแดนรอบขอบ
3. อธิบายนิเวศวิทยาการเมือง พร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ
4. อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมการเมืองกับลักษณะการวัฒนธรรมอื่น ๆ (เน้นศาสนา ภาษา หรือเศรษฐกิจ อย่างใดอย่างหนึ่ง)

### ปรณัย

1. ประเทศใดจัดว่ามีรูปร่างหรือการกระจายดินแดนดีที่สุด
  1. กัมพูชา
  2. ญี่ปุ่น
  3. ซิลี
  4. กรีซ
2. แนวพรมแดนระหว่างไทยกับมาเลเซียจัดเป็นประเภทใด
  1. แบบธรรมชาติ
  2. แบบวัฒนธรรม
  3. แบบเรขาคณิต
  4. แบบซ้อน
3. ใน ค.ศ.1923 เมืองหลวงของตุรกีถูกย้ายจากอิสตันบูลไปยังอังการา เพราะเหตุใด
  1. การสูญเสียดินแดน
  2. โกล้เส้นทางการค้า
  3. โกล้ประเทศผู้ปกครอง
  4. โกล้ชายแดนที่ขยายออกไป
4. การแพร่กระจายของการประกาศอิสรภาพในทวีปแอฟริกาจัดเป็นแบบใด
  1. แบบย้ายที่ใหม่
  2. แบบลำดับชั้น
  3. แบบติดต่อกัน
  4. แบบกระตุ้น
5. ข้อความใดต่อไปนี้ข้อใดผิด
  1. เม็กซิโกมีการกระจายของประชากรที่ดีต่อความมั่นคงทางการเมือง
  2. การเลี้ยงสัตว์บริเวณพรมแดนสหรัฐอเมริกาและแคนาดาแถบเกรตเพลนส์แตกต่างกันเพราะปัจจัยด้านกฎหมาย
  3. องค์การนานาชาติจัดเป็นภูมิภาควัฒนธรรมตามบทบาทหน้าที่
  4. exclave หมายถึงดินแดนที่ถูกล้อมรอบด้วยดินแดนของประเทศอื่น

6. ความคิดเห็นทางการเมืองของคอร์นิชในหนังสือ Great Capitals เป็นแนวความคิดแบบใด
1. นิยตินิยมสิ่งแวดล้อม
  2. คติความอาจจะเป็น
  3. สัญชาตนิยมสิ่งแวดล้อม
  4. นิยตินิยมวัฒนธรรม
7. ตามทฤษฎีของแมคคินเดอร์ผู้ที่จะครอบครองโลกได้ต้องครอบครองที่ใดก่อนเป็นแห่งแรก
1. ที่ราบยุโรปตะวันออก
  2. ชายฝั่งเอเชีย
  3. ไซบีเรีย
  4. ชายฝั่งแอตแลนติก
8. ข้อใดเป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรมการเมืองที่เกิดจากกฎหมาย
1. อนุสาวรีย์วีรชน
  2. กำแพงเมืองจีน
  3. รูปแบบการสำรวจที่ดิน
  4. ทางหลวงเอาโตบาน